

Màster Oficial de Comunicació Especialitzada
Especialitat: Comunicació Cultural

Treball de fi de màster

Curs: 2018/19

**Ètica periodística: una anàlisi de les tensions entre el dret a la
informació amb el principi de confidencialitat i el dret a la
intimitat**

Laura Serral Casanova

Tutora: Dra. Àngels Massip i Bonet

Barcelona, setembre de 2019

Resum

L'ètica de la professió periodística planteja interrogants i reptes molt diversos. Atesa la tensió entre el dret a la informació i el dret a la intimitat –juntament amb el principi de confidencialitat–, i a partir de dos casos reals que ho exemplifiquen, en aquesta investigació es vol estudiar el compromís ètic dels periodistes amb els dos drets tinguts en compte i el principi de confidencialitat. S'arriba a la conclusió que aquests dos drets no es poden legitimar dins el mateix marc ètic, però que és possible millorar la forma d'informar mitjançant una contextualització adequada i aportant a l'audiència un marc complet de coneixement (tant en la dimensió ètica com en la resta de dimensions que implica el fet noticiable).

Paraules clau: ètica periodística, confidencialitat, dret a la intimitat, dret a la informació, codi deontològic, context.

Abstract

The ethics of the journalistic profession raises very diverse questions and challenges. Taking into account the tension between the right to information and the right to privacy -together with the principle of confidentiality-, and based on two real cases that exemplify it, this research aims to study the ethical commitment of journalists to the two rights taken into account and the principle of confidentiality. The conclusion is reached that these two rights cannot be legitimised within the same ethical framework, but that it is possible to improve the way of reporting by means of an appropriate contextualization and by providing the audience with a complete framework of knowledge (both in the ethical and in the other dimensions implied by the newsworthy fact).

Key words: journalism ethics, confidentiality, right to privacy, right to information, code of ethics, context.

Agraïments

A la meva tutora Àngels, pel seu temps, per la seva dedicació i per haver-me ajudat a pensar com ho ha fet.

Índex

1.	INTRODUCCIÓ	2
2.	METODOLOGIA	3
3.	FONAMENTS TEÒRICS	6
3.1.	Ètica periodística (codis deontològics) i ètica individual	6
3.2.	Drets fonamentals.....	10
3.2.1.	Dret a la informació i dret de la informació	11
3.2.2.	La confidencialitat i el dret a la intimitat	14
3.3.	Ètica procedimental: mitjans i fins.....	16
4.	ANÀLISI DE CASOS	18
4.1.	Cas I: conversa Toni Comín i Carles Puigdemont – El programa Ana de Rosa.....	18
4.2.	Cas II: Missatges del fòrum de jutges – ‘elmon.cat’ i ‘eldiario.es’	29
5.	CONCLUSIONS I REFLEXIONS FINALS.....	39
6.	REFERÈNCIES	44
7.	ANNEXOS	50

Índex de taules

Taula 1 – Televisió 2018. Repartiment de l’audiència. Per cadenes	5
---	---

Índex de gràfics

Gràfic 1 – Diaris – milers de lectors/dia	5
---	---

Índex de figures

Figura 1 – Missatges de Puigdemont a Comín	50
Figura 2 – Tuit de Carles Puigdemont	50
Figura 3 – Tuit de Toni Comín	51
Figura 4 – Missatge Federico Vidal Grases	52

1. INTRODUCCIÓ

L'ètica de la professió periodística planteja interrogants i reptes molt diversos. Abraça qüestions com el respecte a la intimitat, la representació de la violència, la informació sobre menors, el secret professional, les fórmules de confidencialitat, el periodisme d'immersió o de denúncia, o el dret a la informació, per exemple. Tot plegat, intentant un equilibri, sovint difícil, amb el dret a la llibertat d'expressió i altres drets fonamentals. Amb la intenció d'establir un criteri de referència entre els professionals que es dediquen al periodisme i «per crear i afirmar una consciència moral col·lectiva dins la professió» (Aznar, 1996:128), a partir de l'any 1992 es va començar a intensificar la redacció dels anomenats codis deontològics.

Els codis deontològics desenvolupen una funció diferent de la dels codis jurídics. A saber, aborden la dimensió ètica d'una determinada activitat professional. Tal com la defineix Hugo Aznar, són documents que recullen un conjunt de criteris i normes de caràcter moral i que ofereixen una guia sobre quina és la conducta que hem d'assumir davant d'algunes situacions, les quals involucren problemàtiques com les mencionades anteriorment (1996:125).

Atès que els codis deontològics no són una resposta definitiva, entenem que cal seguir pensant i reflexionant sobre els dilemes que es plantegen en l'àmbit dels mitjans de comunicació i de la informació. Aquest estudi ha estat motivat després de la lectura del llibre de Janet Malcolm, *El periodista y el asesino*. A partir de la qual vaig adonar-me que la tensió entre el dret a la informació i el dret a la intimitat es dona de manera recurrent en l'àmbit periodístic.

Així doncs, aquest treball va sorgir en adonar-nos d'aquesta tensió. És cert que s'havia abordat el dret a la intimitat amb relació als drets dels infants i les víctimes, amb relació amb el dret a l'honor i a la imatge pública, i el dret a la intimitat en personatges públics. Però hi havia un buit en la investigació sobre aquest dret, que és el debat pel que fa a la tensió entre els dos drets esmentats.

Existeixen formes molt diverses d'entendre el periodisme però, lluny d'entrar en aquesta qüestió, l'objectiu principal d'aquesta investigació és estudiar el compromís ètic dels i de les professionals que s'hi dediquen respecte a la relació entre dos drets fonamentals: el dret a la intimitat i el dret a la informació. Abordar aquest tema implica tenir en compte

l'ètica dels procediments per obtenir informació, darrere de la qual s'amaga la qüestió de si els fins justifiquen o no els mitjans. I altres aspectes com la complexitat, teoria a la qual també ens referirem al llarg d'aquest treball.

En aquest sentit, la hipòtesi de la recerca és que de vegades el fi sí que justifica els mitjans, perquè cada situació és complexa i hi intervenen factors diversos. I pot ser que aquest fi tingui tanta importància per a la comunitat, que accions o actituds que en certs casos no es poden permetre ni admetre, en d'altres sí.

Amb tot, l'objectiu és defensar com a tesi la incompatibilitat entre el dret a la intimitat i el dret a la informació. A saber, sostindrem que aquests dos drets no sempre es poden legitimar dins el mateix marc ètic. Perquè quan el dret a la intimitat pesa molt es decideix vulnerar el dret a la informació. De la mateixa manera que, quan l'interès pel contingut confidencial s'entén com a rellevant i necessari, s'exerceix el dret a la informació encara que això impliqui vulnerar el dret a la intimitat. Darrere d'aquesta situació pren importància la discussió sobre els fins i els mitjans, i el resultat d'aquest balanç ètic esdevé el criteri de quin dels dos drets és més convenient vulnerar.

2. METODOLOGIA

Aquesta tesi i aquesta hipòtesi han estat formulades després de la lectura atenta dels codis deontològics de la professió periodística i altres articles relacionats. I així les he plantejat en adonar-me que els codis i els drets sovint no són prou clars a l'hora de mostrar-nos quina és l'actitud més adequada o convenient. D'aquesta manera, metodològicament, tant la hipòtesi com la tesi s'abordaran a partir de l'anàlisi i la reflexió sobre dos casos reals que serviran per donar suport als arguments que anirem desplegant i que ens permetran mostrar la tensió entre aquests dos drets fonamentals.

Els dos casos pràctics escollits són, d'una banda la difusió dels missatges privats entre Carles Puigdemont i Toni Comín el dia 31 de gener de 2018 en 'El programa de Ana Rosa', i d'altra banda la difusió de missatges o cadenes de missatges d'un fòrum de jutges i magistrats, per part dels diaris 'elmon.cat' i 'eldiario.es' el 19 de setembre de 2018. El primer cas involucra el dret a la intimitat o privacitat, mentre que el segon involucra el principi de confidencialitat. L'elecció d'aquests dos casos és deguda al fet que cadascun, respectivament, entra en tensió amb el dret a la informació.

L'anàlisi d'aquests casos es realitzarà seguint els criteris que emprà Roger Jiménez en el seu llibre *Cien casos. La ética periodística en tiempos de precariedad*. L'anàlisi consisteix, en primer lloc, a explicar el cas i descriure com es va donar el procés en els mitjans d'informació. En segon lloc, es tracta d'esgrimir i analitzar els factors i circumstàncies en l'àmbit social i en l'àmbit prescriptiu entre els professionals del periodisme. Després, en tercer lloc, es descriu el procés o desenvolupament i les conseqüències per a cadascuna de les dues situacions comunicatives plantejades. En aquesta secció hem afegit tres subapartats per referir i analitzar els actors que hi estan implicats. Finalment, després d'abordar tots els aspectes que acabem de mencionar s'aporta una conclusió particular per a cadascun dels casos (Jimenez, 2016).

Així doncs, el present estudi es divideix en dos eixos principals, el marc teòric i l'anàlisi.

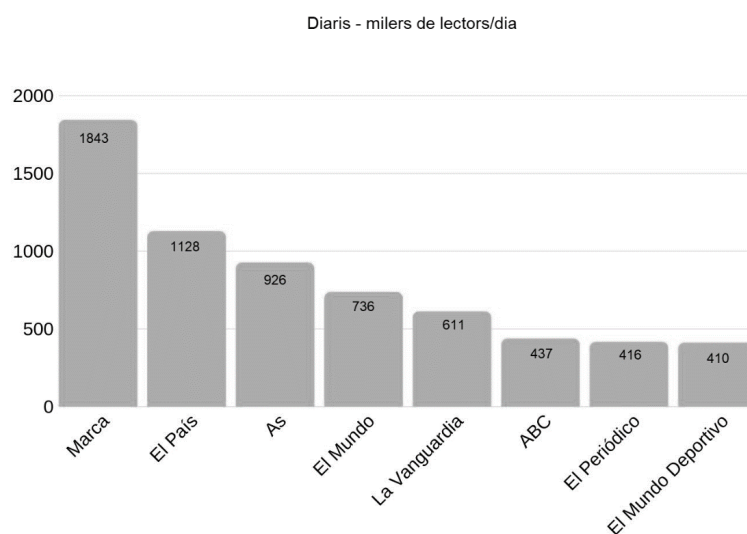
Justificació de les fonts del Cas I i Cas II

L'elecció de les fonts consultades per al primer cas queda justificada de la següent manera. Pel que fa a les cadenes de televisió hem decidit incloure aquestes fonts d'informació (TV3, TV1 i La Sexta, Cuatro) perquè són les més importants pel que fa a nombre d'audiència anual durant el 2018 a Catalunya. En el Cas I, no hem inclòs Antena 3 i Cuatro, ja que el material que correspon a la notícia aquí estudiada no està disponible al seu espai web, i per tant, no l'hem pogut trobar. En canvi, en el Cas II, pel mateix motiu, no hem pogut incloure La Sexta, Antena 3 i Telecinco. Observem la següent graella:

Televisión. 2018 Reparto de la audiencia. Por cadenas			
	% Audiencia acumulada (1)	Minutos por persona y día (2)	% Share tiempo visto anual (3)
TVC	34,4	35,0	17,4
TV3	27,7	28	14,0
SUPER3/33	5,9	2	0,9
3/24	10,6	4	1,9
ESPORT3	4,9	1	0,5
TV3CAT	0,1	0	0,1
TVE	34,7	25	12,1
La 1	23,4	15	7,2
La 2	14,1	4	2,2
CLAN	6,8	3	1,4
24H	5,8	2	0,7
TELEDEPORTE	5,0	1	0,6
Resto autonómicas	2,3	1	0,3
TV privadas	61,0	137	67,4
T5	24,6	20	9,8
A3	26,8	20	9,8
Cuatro	22,9	11	5,6
La Sexta	24,7	13	6,6

Taula 1. Disponible a: <https://www.idescat.cat/pub/?id=aec&n=774&lang=es> [Consulta 3/06/19].

Pel que fa als diaris hem decidit tenir en compte aquestes fonts d'informació (El País, El Mundo, La Vanguardia, ABC i El Periódico) perquè són les més importants pel que fa a nombre de lectors anuals durant l'any 2018 –any de la publicació de les dues notícies escollides per analitzar. Observem el següent gràfic sobre el nombre de lectors:

Gràfic 1. Font: Audiència general de mitjans (abril 2017 – març 2018) Disponible a: <https://www.aimc.es/almc-c0nt3nt/uploads/2018/04/resumegm118.pdf>.

D'acord amb el gràfic anterior hem prescindit dels diaris de temàtica esportiva (Marca, As i El Mundo Deportivo). A més a més, en el Cas I tampoc hem inclòs el diari ABC, ja que la notícia en qüestió no està disponible, i per tant, no hi hem tingut accés. Per aquest mateix motiu, en el Cas II, no hem pogut incloure la mostra que correspon a El Mundo.

3. FONAMENTS TEÒRICS

A continuació, després d'haver presentat el tema, l'estat de la qüestió i els objectius d'aquest treball, articulem la base teòrica sobre l'ètica periodística, que suposa introduir el concepte de codi deontològic. Per continuar, introduïm el concepte de drets fonamentals, com a preàmbul per abordar a continuació el dret a la informació, el dret a la intimitat i el principi de confidencialitat. I tanquem aquest punt amb una reflexió sobre l'ètica procedimental, és a dir, parlem de mitjans i fins, i també recordem algunes nocions de la teoria de la complexa que ens serveixen per a una millor interpretació i contextualització dels casos i per a les conclusions.

3.1. Ètica periodística (codis deontològics) i ètica individual

Per entendre millor com resoldre la tensió entre el dret a la intimitat i el dret a la informació és necessari conèixer les característiques principals dels codis deontològics. Hugo Aznar defineix els codis deontològics com aquells documents que recullen un conjunt més o menys ampli de criteris i normes de caràcter ètic que guien la conducta dels professionals d'un determinat àmbit. Dit amb unes altres paraules, són aquelles normes que aborden la dimensió ètica d'un exercici professional, és a dir, els seus aspectes més substancials i fonamentals. Així doncs, aquests codis «contribueixen d'una manera fonamental a crear i afirmar una consciència moral i col·lectiva dins de la professió» (Aznar, 1996:125-126).

En aquest sentit la funció del codi deontològic del periodisme es defineix, segons aquest mateix autor, per representar una garantia per a la llibertat d'acció dels professionals i no pas per ser una «restricció aliena al sentit de la seva activitat i als fins que aquesta ha de perseguir» (Aznar, 1996:131). No ens sorprèn doncs que la utilitat del codi deontològic del periodisme hagi estat motiu de tants debats: tant pels avantatges com per les limitacions que suposa.

Segons Hugo Aznar, d'entrada, la creació d'un codi deontològic suposa el reconeixement públic de la dimensió ètica d'una professió o activitat. I, consegüentment, aquests codis «permeten reconèixer i assumir que l'exercici d'una professió comporta una sèrie de valors i obligacions morals que han d'acompanyar i guiar el seu desenvolupament» (Aznar, 1996:131). Però en ètica, no hi ha respostes definitives i per tant els codis deontològics no resolen de manera conclusiva tots els problemes ètics de la comunicació.

Els codis deontològics són complementaris als codis jurídics, però la seva funció és diferent de la que compleixen l'ordenament jurídic i les garanties que aquest ofereix a la ciutadania. A més a més, també complementen la consciència del professional en tant que subjecte que ha de prendre decisions i assumir responsabilitats autònomament (Aznar, 1996:139-142).

Tanmateix, tant l'ètica individual com la periodística funcionen com a mecanismes d'autoregulació de la professió. D'una banda, així com assenyala Hugo Aznar, l'ètica personal, també ha de ser crítica amb els criteris ètics d'una professió (1996:129-141). Cal aproximar-se doncs a un equilibri entre l'ètica individual i la compartida, anant «més enllà dels codis deontològics, però, sens dubte, passant per ells, per les funcions que compleixen i els avantatges que aporten» (Aznar, 1996:138). Implica doncs un exercici crític, que sempre pot apel·lar o recórrer al dret a la clàusula de consciència.

D'altra banda, en l'àmbit de la comunicació, i concretament en el periodisme, com en molts d'altres àmbits, la qüestió de la responsabilitat no és una qüestió exclusivament individual, ja que sovint la feina del periodista està supervisada pel cap de redacció i aprovada pel director del mitjà de comunicació en qüestió. Tanmateix, encara que és cert que de vegades tendim a guiar-nos pels interessos i hàbits de conducta propis, els codis deontològics funcionen com a criteris ètics de referència per al col·lectiu. Pretenen contribuir a la millora de l'ètica de la comunicació i, per això, aquestes normes ètiques tenen influència en el camp d'acció del periodista. Encara que, en última instància, cada professional individualment, sigui qui pren una decisió o accepti conscientment i voluntària, fer segons quines coses i la manera com les fa (Aznar, 1996:134-142).

A més a més, és important que aquests codis ètics els formulin aquells i aquelles que duen a terme aquesta activitat professional i que aquesta autoregulació «neixi d'un compromís lliure i voluntari dels mateixos professionals; [atès que] mai pot tractar-se d'una imposició

externa destinada a complir fins i objectius aliens als béns de la professió» (Aznar, 1996:133) perquè justament pretén evitar imposicions d'instàncies externes: l'elevat intrusisme laboral, i qualsevol mena de pressions, com per exemple les del poder polític o l'econòmic.

En el codi deontològic de la Federación de Asociaciones de Periodistas de España (FAPE), consten principis generals i d'actuació, d'entre els quals, per l'objectiu d'aquesta investigació, és oportú recordar els següents:

I . Principios generales

[...]

2. El primer compromiso ético del periodista es el compromiso con la verdad.
3. De acuerdo con este deber, el periodista defenderá siempre el principio de la libertad de investigar y de difundir la información y la libertad del comentario y la crítica.
4. Sin perjuicio de proteger el derecho de los ciudadanos a estar informados, el periodista respetará el derecho de las personas a su propia intimidad e imagen, teniendo presente que:

- a) Solo la defensa del interés público justifica las intromisiones o indagaciones sobre la vida privada de una persona sin su previo consentimiento.

[...]

III. Principios de actuación

1. El compromiso con la búsqueda de la verdad llevará siempre al periodista a informar sólo sobre hechos de los cuales conozca su origen, sin falsificar documentos ni omitir informaciones esenciales, así como a no publicar material informativo falso, engañoso o deformado. En consecuencia:

- a) Deberá fundamentar las informaciones que difunda, lo que incluye el deber que contrastar las fuentes y el de dar la oportunidad a la persona afectada de ofrecer su propia versión de los hechos.
- b) Advertida la difusión de material falso, engañoso o deformado, estará obligado a corregir el error sufrido con toda rapidez y con el mismo despliegue tipográfico y/o

audiovisual empleado para su difusión. Asimismo difundirá a través de su medio una disculpa cuando así proceda.

c) Asimismo, y sin necesidad de que los afectados acudan a la vía judicial, deberá facilitar a las personas físicas o jurídicas la adecuada oportunidad de replicar a las inexactitudes de forma análoga a la indicada en el párrafo anterior.

2. En el desempeño de sus obligaciones profesionales, el periodista deberá utilizar métodos dignos para obtener la información, lo que excluye los procedimientos ilícitos.

3. El periodista reconocerá y respetará a las personas físicas y jurídicas su derecho a no proporcionar información, ni a responder a las preguntas que se les formulen, sin perjuicio del deber profesional de atender el derecho de los ciudadanos a la información.¹

Per la seva banda, i de manera semblant la «Declaració de principis de la professió periodística a Catalunya» estableix dotze criteris d'entre els quals, recordant l'objectiu d'aquesta investigació, ens fixem en els següents:

04. Utilitzar mètodes lícits i dignes per obtenir informació

És inacceptable l'ús de càmeres ocultes i de qualsevol altre procediment subreptici o enganyós per obtenir informacions, imatges i testimonis. També és inadmissible la intercepció i la difusió no consentida de material privat procedent de la telefonia mòbil, la missatgeria electrònica i altres suports de comunicació.

En poden ser excepció les situacions relacionades amb fets o esdeveniments d'inequívoc interès públic i quan no hi hagi cap altra opció per donar compliment adequat al dret a la informació.

[...]

09. Respectar el dret a la privacitat

Les persones han de ser tractades amb respecte i dignitat, particularment les més vulnerables. Cal evitar les intromissions innecessàries i les especulacions gratuïtes sobre els seus sentiments i circumstàncies. Danyar de forma injustificada la dignitat dels

¹ FAPE. Federación de Asociaciones de Periodistas de España, «Código deontológico»: <http://fape.es/home/codigo-deontologico/> [Consulta 9/05/2019].

individus de paraula o amb imatges, fins i tot més enllà de la seva mort, contravé l'ètica periodística.²

3.2. Drets fonamentals

El següent punt tracta sobre els drets fonamentals que ens ocupen en el present estudi: el dret a la informació i el dret a la intimitat. Entendre la relació d'aquests drets és fonamental per fer efectiva una comunicació èticament responsable.

D'entrada cal que observem la caracterització sobre els drets fonamentals que aporta Luís Escobar de la Serna:

Es un derecho *personalísimo*, y como tal tiene atribuidos los siguientes caracteres, consecuencia de la nota fundamental de ser derechos esenciales del individuo: 1. **Son derechos originarios o innatos**, que se adquieren simplemente por el nacimiento, sin necesidad del concurso de medios legales de adquisición... 2. Son, en principio, **derechos subjetivos privados**, ya que corresponden a los individuos como simples seres humanos y se proponen asegurarles el goce del propio ser, físico y espiritual. Sin embargo, algunos de esos derechos de la personalidad pueden también ser clasificados entre los derechos públicos y participan de elementos públicos... **Son derechos absolutos o de exclusión**, en el sentido de su oponibilidad *erga omnes*. No son, en cambio, absolutos en cuanto a su contenido, pues están condicionados por las exigencias del orden moral y las del orden jurídico que obligan a ponerlos en relación con los derechos de los demás hombres y los imperativos del bien común. **Son derechos personales** o, mas propiamente, extramatrimoniales; lo que no obsta para que su lesión pueda dar lugar a consecuencias patrimoniales...Y por su razón de su misma nota de esencialidad, irrenunciables e imprescriptibles. En nuestro [marco de derechos] hay que entenderlos comprendidos en la excepción al principio general de renunciabilidad. (Escobar de la Serna, 2000:87).

Els drets fonamentals fan referència especialment a tots aquells drets personals vinculats a la qüestió de la dignitat humana, com poden ser els drets humans o els drets constitucionals. Com hem vist en l'anterior definició, són considerats drets no absoluts perquè sovint entren en tensió amb altres drets que també han de ser respectats. En aquesta línia, segons Bernal Pulido, els drets fonamentals conformen «un sistema de regles i

² Col·legi de Periodistes de Catalunya (2016): *Codi deontològic. Declaració de principis de la professió periodística a Catalunya*. Disponible a: <https://www.periodistes.cat/codi-deontologic> [Consulta 9/05/2019].

principis que s'apliquen mitjançant una interminable cadena de subsumpcions i ponderacions» (2007:287).

A més a més, la Comissió Nacional de Drets Humans expressa que no es dona una jerarquia entre els drets fonamentals. De manera que, per exemple, tant el dret a la informació com el dret a la intimitat tenen el mateix valor, a saber, estan situats al mateix nivell (Soto Gama, 2010: 96).

Per continuar, cal que tinguem en compte la següent consideració: La Constitució Espanyola distingeix tres tipus de drets fonamentals, segons si són drets en l'àmbit personal, drets públics, o drets socioeconòmics. Els drets que ens ocupen en aquest treball, segons aquest criteri pertanyen a l'àmbit personal si es tracta del dret a la intimitat i, a l'àmbit dels drets públics si es tracta del dret a la informació.³ La confidencialitat no configura cap dret, sinó un principi ètic, tal com expliquem en el següent apartat.

3.2.1. Dret a la informació i dret de la informació

El significat exacte del terme «informació» varia d'una tradició filosòfica a una altra, així com el seu ús col·loquial, que varia segons el context geogràfic i pragmàtic. Nogensmenys, el concepte d'informació és fonamental en les ciències i les humanitats i en la nostra vida quotidiana. Tot el que sabem sobre el món es basa en la informació que rebem o recollim (Adriaans, 2019).

Així doncs, quant a la supervivència, als éssers humans ens interessa recollir informació. Ens fem idees de com són les coses, ens formem creences de com és la realitat. A cada objecte amb el qual interactuem li associem un concepte que refereix a aquesta entitat o part de la realitat. Cada creença que ens formem de com és el món, diu del món que és d'una determinada manera. I cadascuna d'aquestes creences determina una condició de veritat, és a dir, pot ser vertadera si manté una relació causal o de correspondència amb la realitat, o falsa si no es relaciona amb el que passa al món. Assumir el valor de veritat d'una creença té conseqüències sobre la nostra manera de comportar-nos, perquè, en part, modifiquem la nostra conducta d'acord amb les creences que tenim. (Campos Havidich, 2002:7).

³ REINLEIN, F., ACNUR, «Cuáles son los derechos fundamentales en la Constitución Española y cómo se protegen». Disponible a: <https://eacnur.org/blog/cuales-son-los-derechos-fundamentales-en-la-constitucion-espanola-y-como-se-protegen/> [Consulta 9/05/2019].

Generalment, diem que la informació permet als éssers humans enfrontar-se d'una manera més efectiva a la realitat. A saber, s'entén que la informació és una eina que garanteix la lliure opinió perquè transfereix coneixement i contribueix a la socialització dels seus interlocutors. En canvi, quan la informació és incompleta, imprecisa o no és suficient, es dona una falsa apreciació de la realitat i això dificulta que els receptors o interlocutors vàlids puguin prendre decisions adequades. (Campos Havidich, 2002:7).

Estem constantment emetent i rebent informació, i prenent decisions d'acord a aquestes dades (Agejas i Serrano Ocejá, 2002:51). D'acord amb el teòric Roman Jakobson, la comunicació és un procés bidireccional en el qual dos o més interlocutors competents en un determinat llenguatge intercanvien informació (1974:130). I en tot procés comunicatiu intervenen elements bàsics: l'emissor, el receptor, el canal, el codi, i el missatge (Soto Gama, 2010:24-28).

La Declaració Universal de Drets Humans, del 10 de desembre de 1948, reconeixia la informació com a objecte de dret, a saber, com un dret fonamental garantit per l'article 19 CE:

Tot individu té dret a la llibertat d'opinió i d'expressió; aquest dret inclou el de no ser molestat a causa de les seves opinions, el dret d'investigar i de rebre informacions i opinions, i el de difondre-les, sense limitació de fronteres, per qualsevol mitjà d'expressió.⁴

En el cas d'Espanya, aquest dret està garantit, a més a més, per l'article 20 1.D de La Constitució:

A comunicar o a rebre lliurement informació veraç per qualsevol mitjà de difusió. La llei regularà el dret a la clàusula de consciència i al secret professional en l'exercici d'aquestes llibertats.⁵

Informar és l'acció de donar a conèixer un conjunt de dades estructurades. I, en conseqüència, l'objecte del «dret a la informació» és, per definició, la informació mateixa. És a dir, és el dret a accedir a la informació. Aquestes dades són, com hem dit, un instrument de predicció que ens serveix per guiar d'alguna manera les nostres accions i

⁴ ONU: Assemblea General, Declaració Universal de Drets Humans, 10 de desembre de 1948, 217 A (III). Disponible a: <https://www.refworld.org/es/docid/47a080e32.html> [Consulta 9/05/2019].

⁵ Art. 20 CE.

la nostra conducta. Això és, la informació amplia les nostres possibilitats cognitives i ens permet fer bones o males prediccions. (Campos Havidich, 2002:7)

Els i les periodistes són uns grans generadors d'informació, i els ciutadans tenen el dret a accedir o a rebre aquesta informació. Vist des d'una altra perspectiva, allí on es reconeix el dret a ser informat, apareix un deure: el dels periodistes a comunicar aquestes dades. En el context global actual, la societat es caracteritza per tenir la necessitat d'obtenir informació de manera immediata. A causa d'això els criteris de regulació de la informació i dels mitjans per obtenir-la estan sotmesos a una constant revisió. Per això, tal com hem exposat en el primer apartat d'aquest marc teòric, els codis deontològics adopten un paper rellevant, ja que són una eina per afrontar situacions comunicatives, també en contextos de canvi.

Terminològicament, també notem que el «dret a la informació» i el «dret de la informació» no són equivalents. Guadalupe Robles explica gramaticalment la distinció entre aquests dos drets. Aquesta distinció consisteix a senyalar la diferència entre el significat de la preposició «de» i la preposició «a». Així doncs, mentre que el «dret de» fa referència a la norma o a les normes jurídiques que regulen la matèria en qüestió, el «dret a» implica que disposem de la facultat d'exercir-lo. Dit d'una altra manera, el «dret a» fa referència a facultat de fer alguna cosa o d'obtenir-la, en aquest cas, es tracta del dret a obtenir informació. Mentre que el «dret de» recull les limitacions legals i lícites del dret en qüestió; és a dir, el «dret de» recull les garanties de l'exercici del «dret a» al qual ens estiguem referint. (Robles Hernández, 2004:61)

El dret a la informació ha estat jurídicament comprès tant com una garantia social, com una garantia individual (Castro, 2006:19). D'una banda, s'entén com una garantia social en tant que el conjunt de la societat és titular o subjecte d'aquest dret. Tanmateix, la societat no és un ens abstracte, sinó que refereix a cadascun dels individus que la conformen. És en aquest sentit que també parlem de garantia individual. Com hem dit anteriorment, la informació té efectes sobre la nostra conducta, i per tant, també en té sobre les nostres actituds polítiques. D'aquesta idea se'n segueix que els individus (que formen part d'aquest grup d'individus que anomenem societat), no són receptors passius, sinó que poden ser també actius i participatius. Així, Daniel Soto Gama sosté que la informació és «un motor de participació ciutadana, que complirà les seves expectatives gràcies [a la vigència] del dret a la informació» (2010:65).

Així doncs, per defecte, el dret a la informació, com la resta de drets fonamentals, si està garantit a la societat en el seu conjunt, també està garantit individualment. Per la seva banda, Soto Gama ho matisa d'una altra manera. Sosté que el dret a la informació es converteix en una garantia individual quan, en l'exercici d'aquest dret, un individu requereix informació per exercir un altre dret. Aquest matís estableix la distinció sobre quin tipus de garantia –individual o social– es tracta. Amb les seves paraules: «l'objectiu que ha de complir la informació i el subjecte que ha de ser titular, és el que marca la diferència de si està davant l'exercici d'una garantia social o d'una garantia individual» (2010:68).

Finalment, atès que el «dret a la informació» s'entén com un dret no absolut, considerarem algunes de les seves limitacions, que són objecte de debat. Sergio López Ayllón classifica els límits que s'ha proposat a aquest dret de la manera següent: per raó d'interès i seguretat nacional (seguretat o ordre públic), per protegir les persones (vida privada, dret a la pròpia imatge, honor i reputació de les persones), i per raons d'interès social (moral pública). (López Ayllón, 1984:195)

D'aquesta classificació se'n desprèn que no tota la informació es pot o es vol revelar, perquè en alguns casos l'interès públic requerirà certa confidencialitat o intimitat. En aquest sentit, la llei recull o estableix un règim limitat d'excepcions que justifiqui que no tota informació és susceptible de ser difosa o accessible. Aquí és oportú recordar també l'existència del dret a acollir-se a la clàusula de consciència i al secret professional, recollits en l'article 21 1.D de La Constitució, pels quals, o bé per objecció de consciència o bé per compromís amb la confidencialitat, podem no emetre certa informació.⁶

Aquestes opcions o excepcions a les quals acabem de referir, estan estretament vinculades al principi de la confidencialitat i al dret a la intimitat, que abordem en el següent apartat.

3.2.2. La confidencialitat i el dret a la intimitat

Abans de definir el parell de conceptes que ens ocupen en aquest apartat, primer cal que tinguem en compte les següents tres consideracions. Com hem mencionat, sovint entren en tensió la necessitat d'obtenir un lliure flux informatiu i els drets dels individus a mantenir la seva intimitat. El dret a la intimitat és un dret fonamental però atès que hem assumit que aquest tipus de drets no són absoluts, no és fàcil resoldre el conflicte de

⁶ Art. 20 CE.

manera satisfactòria per a totes les parts. Jesús González Pérez sosté que la prevalença d'un dret sobre un altre, per exemple, del dret a informació sobre el dret a la intimitat, o a l'inrevés (el dret a la intimitat sobre el dret a la informació), s'ha d'entendre quan el seu exercici sigui legítim (1993:322).

En segon lloc, és important destacar que les limitacions del dret a la intimitat guarden relació amb l'interès públic, i consegüentment, amb el dret a la informació. El concepte d'interès públic és un concepte provisional i mutable. En aquesta línia de pensament, Marta Franch i Sagner afirma que «l'interès públic i la seva prevalença s'han de determinar en cada situació concreta i no existeix una situació predeterminada en la qual es pugui saber quin és l'interès que preval» (2005:417). Aquesta impossibilitat de determinar veurem que es podria indagar a través de la teoria complexa, que introduïrem en el següent punt.

I, en tercer lloc, cal tenir en compte una premissa: la línia que separa allò que és públic d'allò que és privat depèn d'on la situï cadascú individualment. Algunes persones acoten un camp major o menor a la privacitat que d'altres. Per això cada cas s'ha d'analitzar i ponderar de manera particular. (Villanueva-Turnes, 2016:146)

Un cop exposades aquestes consideracions, ja podem explicar els conceptes de confidencialitat i intimitat. La diferència bàsica entre ells, rau en el fet que, mentre que la confidencialitat és una propietat de la informació, la intimitat és una qualitat o aspecte característic de les persones.

D'una banda, entenem per intimitat el nucli essencial d'informació al qual no volem que els altres tinguin accés. Aquest nucli està molt relacionat amb el lliure desenvolupament de la personalitat. La intimitat està reconeguda com a objecte de dret per l'article 18 CE, pel qual:

1. Se garantiza el derecho al honor, a la intimidad personal y familiar y a la propia imagen.
2. El domicilio es inviolable. Ninguna entrada o registro podrá hacerse en él sin consentimiento del titular o resolución judicial, salvo en caso de flagrante delito.
3. Se garantiza el secreto de las comunicaciones y, en especial, de las postales, telegráficas y telefónicas, salvo resolución judicial.

4. La ley limitará el uso de la informática para garantizar el honor y la intimidad personal y familiar de los ciudadanos y el pleno ejercicio de sus derechos.⁷

En canvi, la confidencialitat està més vinculada a l'àmbit institucional, i fa referència a les dades privades de cada persona, jurídica o física, però que no tenen aquesta connotació tan íntima. Un exemple de dades confidencials serien el lloc on vius o el número del DNI. En l'àmbit de la informació, el terme «confidencialitat» és, segons estableix l'Organització Internacional de Normalització a ISO/IEC 27002:2013, una propietat de la informació per la qual les dades en qüestió estan disponibles «només per a aquelles persones autoritzades a tenir-hi accés».⁸

La confidencialitat, a diferència de la intimitat, no està reconeguda com un dret. En l'àmbit periodístic, així com passa en l'àmbit institucional, se l'entén com un principi ètic pel qual aquells qui, per la seva participació directa o indirecta, tenen accés a dades han de respectar la intimitat de l'individu que n'és titular. A saber, la confidencialitat indica els límits pels quals pot circular una determinada informació, íntima o privada.

Així doncs, el «principi de confidencialitat» és pròpiament un dret tàcit al consentiment reservat que tenen les persones (fíques o jurídiques), a què tots aquells que arribin a conèixer dades relacionades amb la seva persona, habitualment obtingudes a través d'una relació professional, preservin el respecte a les informacions de la persona involucrada i compleixin amb el deure del secret, tot prenent les mesures necessàries per garantir-lo.

3.3. Ètica procedimental: mitjans i fins

Els professionals del periodisme acostumen a justificar la prevalença del dret a la informació sobre el dret a la intimitat en les seves publicacions, amb l'argument o la premissa que «els fins justifiquen els mitjans». Es tracta d'una qüestió d'ètica procedimental, és a dir, d'una qüestió de mètodes que poden ser més o menys dignes i més o menys lícits a l'hora de garantir el dret a la informació que té la societat.

El sentit dels procediments utilitzats es valora, en cada cas, en relació amb el fi que es pretén realitzar o aconseguir. Per abordar aquesta qüestió tenim en compte les reflexions del filòsof utilitarista Peter Singer. Segons ell, el fi de vegades sí que justifica els mitjans,

⁷ Art. 18 CE.

⁸ «Confidencialidad». Editat 9/07/2019, a Wikipedia. Recuperat de: <https://es.wikipedia.org/wiki/Confidencialidad> [Consulta: 21/07/2019].

i, des del camp de l'ètica, la part interessant és saber quins mitjans estan justificats i per quins fins (Singer, 2003:363). A continuació dos fragments que ho il·lustren:

No hay una norma moral simple que nos permita delcarar cuándo es justificable la desobediencia y cuándo no lo es, sin entrar en lo bueno y en lo malo del objeto de esa desobediencia. (Singer, 2003:381)

Sin embargo, cuando «seguir la conciencia» significa hacer lo que nuestra «voz interior» nos impulsa a hacer, seguir nuestra conciencia implica dejar de lado nuestras responsabilidades como agentes racionales, dejar de tener todos los factores pertinentes en cuenta y de actuar basándonos en el mejor de nuestros juicios sobre lo bueno y lo malo de la situación. Es más probable que la «voz interior» sea más producto de nuestra educación que una fuente de verdadera reflexión ética. [...] No deberíamos asumir, sin reflexionar. (Singer, 2003:367)

En aquesta línia de pensament, Roger Jiménez sosté que no és suficient en justificar els mitjans apel·lant simplement al dret a la informació o a l'interès públic sense aportar una sèrie d'arguments i raons que avalin els beneficis socials de la informació en qüestió. A saber, les decisions han d'adoptar-se mitjançant un procés de confrontació equilibrada d'arguments entre les parts (Jiménez, 2016:142). O en paraules de Josep Maria Casasús: cal un compromís ètic amb «la realitat i amb la voluntat d'obtenir la descripció més fidel possible de la veritat per via del més ampli consens de les percepcions» (Casasús, 2001:49-55).

A més a més, a l'hora de valorar si els fins justifiquen o no els mitjans, cal tenir en compte que cada situació és singular i complexa. La teoria de la «complexa» és una teoria transdisciplinària. Vegem l'aproximació que en fa l'Àngels Massip:

Una de les implicacions inicials de la perspectiva complexa és adonar-se que comprendre un sistema i com es comporta requereix comprendre com les seves diferents parts interaccionen l'una amb l'altra i com el sistema interacciona amb el seu context.

El context no està separat del sistema, sinó que és una part del sistema i de la seva complexitat. (Massip, 2014:265)

A més a més, en la teoria de la «complexa» hi ha un concepte clau que és important per tal d'entendre i analitzar les situacions comunicatives que presentem en el següent apartat. Aquest concepte és el concepte d'«emergència»:

El concepte d'*emergència* fa al·lusió a les noves propietats que sorgeixen com a fruit de les interaccions en un sistema complex. És a dir, és l'aparició en un sistema complex d'un nou estat a un nivell d'organització més elevat que el previ. (Massip, 2014:270)

4. ANÀLISI DE CASOS

Atès l'objectiu d'aquest estudi, en aquest punt, l'anàlisi dels dos casos seleccionats ens permetrà analitzar el compromís ètic dels i les periodistes amb els drets fonamentals que aquí ens ocupen, a saber, el dret a la intimitat i el dret a la informació. A més a més, com ja hem assenyalat en la metodologia, l'anàlisi i la reflexió sobre els següents dos casos ens permetrà mostrar la tensió entre els drets en qüestió. L'anàlisi dels casos es realitzarà seguint els criteris que s'han indicat anteriorment en la metodologia.

Els següents dos casos han estat escollits perquè, tot i ser de naturalesa i complexitat diversa, tots dos involucren els conceptes i la tensió entre drets que ens ocupen en aquest treball. Així doncs, no analitzarem el contingut en cap dels dos casos seleccionats, ja que l'aspecte que ens interessa del contingut en cada cas, respectivament, és que es tracta de contingut d'interès general. Així, tant el contingut del Cas I com del Cas II, no serà estrictament objecte d'anàlisi en aquest estudi.

4.1. Cas I: conversa Toni Comín i Carles Puigdemont – El programa Ana de Rosa

Context i sumari

El debat social i polític català, està marcat, com a mínim des de l'any 2010, per la qüestió de la sobirania de Catalunya, és a dir, envers el dret a l'autodeterminació i a la independència. Després d'un conjunt d'esdeveniments com ara mobilitzacions i consultes populars, i en concret després de la realització del Referèndum de l'1 d'octubre l'any 2017, alguns líders polítics catalans partidaris i defensors d'aquesta idea van marxar a altres països d'Europa per evitar ser empresonats, ja que estaven citats per la justícia espanyola i acusats de malversació, sedició i rebel·lió. Entre aquests polítics, hi havia Toni Comín, que fins aleshores havia estat Conseller de Salut (gener 2016 – octubre 2017), i Carles Puigdemont que, en aquell moment, estava esperant tornar a ser investit President de la Generalitat després de les eleccions del 21 de desembre de 2017.

Tots dos estaven residint a Lovaina (Bèlgica). En aquells dies, en què hi havia pendent el ple d'investidura per al nou President de la Generalitat, Carles Puigdemont, el candidat a la presidència, va escriure uns missatges a l'exconseller Comín que van generar polèmica.

Aquesta conversació privada a través del telèfon mòbil personal entre Puigdemont i Comín va ser difosa el 31 de gener de 2018 per la cadena de televisió espanyola Telecinco a 'El programa de Ana Rosa', dirigit per Ana Rosa Quintana. Les imatges les van gravar dos reporters de l'equip, Luis Navarro i Fernando Hernández, mentre cobrien l'acte sobiranista a Lovaina.

Els missatges es van enviar a través de l'aplicació de missatgeria Signal, que en principi és una aplicació més segura pel que fa a la privacitat comparada amb d'altres, com per exemple, WhatsApp. Tanmateix, Comín, que els va llegir en el transcurs del'acte, no comptava que un equip de Telecinco estigués gravant la seva pantalla. El contingut dels missatges deia explícitament que el procés independentista i la Catalunya republicana havien acabat. Puigdemont li escrivia exactament això [veure figura 1, Annex 1]:

1. Tornem a veure els últims dies de la Catalunya republicana...
2. El pla Moncloa triomfa. Només espero que sigui veritat que gràcies a això poden sortir de la presó tots. Perquè sinó, el ridícul històric és històric...
3. Suposo que tens clar que això s'ha acabat. Els nostres ens han sacrificat, almenys a mi. Vosaltres sereu consellers (espero i desitjo) però jo ja estic sacrificat tal com suggeria Tardà.
4. No sé el que em queda de vida (espero que molta!) Però la dedicaré a posar ordre a aquests dos anys i a protegir la meua reputació. M'han fet molt de mal, amb calúmnies, rumors, mentides, que he aguantat per un objectiu comú. Això ara ha caducat i em tocarà dedicar la meua vida en defensa pròpia.⁹

Factors i circumstàncies

En aquest cas que acabem de descriure, la situació és tal que es tracta d'un acte públic, en un espai públic amb periodistes autoritzats. Assumint aquesta evidència, cal veure si això justifica (o autoritza) o no els periodistes de 'El programa de Ana Rosa' a difondre una conversa privada, i per tant, a garantir l'accés a la informació, o en quin sentit sí que ho

⁹ LA VANGUARDIA, article de redacció (2 d'abril de 2018). Disponible a: <https://www.lavanguardia.com/television/20180402/442137408780/ana-rosa-querella-puigdemont-sms-comin.html> [Consulta 30/05/19].

fa i en quin no. Tanmateix, cal considerar que es tracta d'una conversa, que és privada, entre dues persones que exerceixen un càrrec públic (en aquell moment no havien renunciat a la seva acta de diputats). I d'altra banda, també cal tenir en compte un altre factor: el contingut dels missatges aborda assumptes d'interès general, públic i social. Això és rellevant en tant que Carles Puigdemont i Toni Comín exerceixen un càrrec polític.

Atesa aquesta última consideració, sembla que 'El programa de Ana Rosa' vulnera la privacitat i per tant el dret a la intimitat en pro del dret a la informació. A propòsit d'això, recordem que el codi deontològic dels periodistes a Espanya recull que aquestes tenen un compromís amb la veritat, i alhora també que, «Solo la defensa del interés público justifica las intromisiones o indagaciones sobre la vida privada de una persona sin su previo consentimiento»¹⁰.

Procés i conseqüències

Pel que fa al procés i desenvolupament del cas, distingim el comportament de tres actors: a) l'equip de periodistes responsables de gravar i difondre els missatges, b) la resta de professionals del periodisme que més tard van difondre la notícia, i c) els dos polítics directament involucrats (Carles Puigdemont i Toni Comín). Nogensmenys, cal tenir en compte que l'audiència també va reaccionar i opinar al respecte a través de les xarxes socials, per exemple. Però, certament, l'anàlisi d'aquest últim actor s'escapa del focus del treball, en tant que els qui coneixen i reconeixen el codi deontològic del periodisme són els periodistes. I que, en aquest estudi, ens ocupa analitzar el seu compromís ètic, i no pas l'opinió o la reacció de l'audiència al respecte, que requeriria un altre treball.

a) Els periodistes de «El programa de Ana Rosa»

Així doncs, en primer lloc ens centrem en el comportament del primer actor: els periodistes que van cobrir l'acte per a 'El programa de Ana Rosa' a Telecinco. Es tracta d'un programa de televisió sobre actualitat política i social que s'emet durant els matins de dilluns a divendres de 8:55 h a 13:30 h. Assumint el que hem dit en el marc teòric sobre que la informació és una eina que garanteix la lliure opinió perquè transfereix

¹⁰ FAPE. Federación de Asociaciones de Periodistas de España, «Código deontológico»: <http://fape.es/home/codigo-deontologico/> [Consulta 9/05/2019].

coneixement i contribueix a la socialització dels seus interlocutors, veiem que el programa de televisió va garantir el dret a accedir a la informació que té l'audiència.

Per continuar, en l'àmbit deontològic, ja mencionat en el marc teòric, recordem el quart punt de la secció «I. Principios generales» del codi deontològic de la FAPE:

- a) Solo la defensa del interés público justifica las intromisiones o indagaciones sobre la vida privada de una persona sin su previo consentimiento.¹¹

I recordem també el quart punt de la «Declaració de principis de la professió periodística a Catalunya»:

04. Utilitzar mètodes lícits i dignes per obtenir informació

És inacceptable l'ús de càmeres ocultes i de qualsevol altre procediment subreptici o enganyós per obtenir informacions, imatges i testimonis. També és inadmissible la intercepció i la difusió no consentida de material privat procedent de la telefonia mòbil, la missatgeria electrònica i altres suports de comunicació.

En poden ser excepció les situacions relacionades amb fets o esdeveniments d'inequívoc interès públic i quan no hi hagi cap altra opció per donar compliment adequat al dret a la informació.¹²

Segons aquests punts, la intromissió sense previ consentiment en la vida privada de Carles Puigdemont i Toni Comín per part dels periodistes de 'El programa de Ana Rosa' queda justificada perquè el contingut dels missatges és clarament d'interès públic. Fins aquí sembla que el comportament dels periodistes, és lícit. Tanmateix, en l'àmbit prescriptiu, el criteri establert pel Col·legi de Periodistes de Catalunya en fa una afirmació menys categòrica, «En poden ser [...]», en comparació amb l'establerta per la FAPE, «Solo [...]». Per la seva banda però, la FAPE també recull, en el segon punt de la secció «III. Principios de actuación» el següent criteri:

¹¹ FAPE. Federación de Asociaciones de Periodistas de España, «Código deontológico»: <http://fape.es/home/codigo-deontologico/> [Consulta 9/05/2019] El subratllat és meu.

¹² Col·legi de Periodistes de Catalunya (2016): *Codi deontològic. Declaració de principis de la professió periodística a Catalunya*. Disponible a: <https://www.periodistes.cat/codi-deontologic> [Consulta 9/05/2019]. El subratllat és meu.

2. En el desempeño de sus obligaciones profesionales, el periodista deberá utilizar métodos dignos para obtener la información, lo que excluye los procedimientos ilícitos.¹³

Aquest principi té a veure amb l'àmbit de l'ètica procedimental, a saber, amb la qüestió dels mitjans i dels fins. Veiem doncs que el compromís ètic amb garantir el dret a l'accés a la informació és fort, però que, en canvi, pel que fa als mètodes d'obtenció d'aquesta informació el compromís ètic es debilita. De fet, en aquest cas pràctic també es vulnera el quart punt de la «Declaració de principis de la professió periodística a Catalunya», que hem mencionat unes línies més amunt. Això és així perquè, d'acord amb aquest punt, «és inadmissible la intercepció i la difusió no consentida de material privat procedent de la telefonia mòbil, la missatgeria electrònica i altres suports de comunicació»¹⁴.

En aquest sentit, assumint la distinció de Guadalupe Robles, diem que en aquesta situació el «dret a la informació» ha estat garantit en tant que l'audiència, gràcies a la difusió de la informació, ha exercit el dret en qüestió. Per contra, «el dret de la informació», que fa referència a les normes que regulen aquest dret han estat vulnerades atès que, com acabem de justificar, s'han utilitzat mètodes no considerats lícits ni dignes per obtenir la informació. (Robles Hernández, 2004:61)

Finalment, cal mencionar que en l'àmbit dels mitjans de comunicació i de la informació, sovint el concepte mateix d'informació s'entén de manera molt àmplia. Sense entrar en la discussió sobre què es considera informació en l'àmbit periodístic, però assumint, com apuntàvem en el marc teòric d'aquest treball que la informació ha de ser completa i precisa (Campos Havidich, 2002:7), admetem que el contingut difós per 'El programa de Ana Rosa' és incomplet quant a contextualització. La descripció del context és un aspecte fonamental de qualsevol discurs, ja que el valor del discurs depèn del context original del mateix, i descontextualitzar un discurs o una informació té conseqüències directes sobre el valor de veritat de la informació que es difon. (Nouraldeem, 2015:13)

¹³ FAPE. Federación de Asociaciones de Periodistas de España, «Código deontológico»: <http://fape.es/home/codigo-deontologico/> [Consulta 9/05/2019]. El subratllat és meu.

¹⁴ Col·legi de Periodistes de Catalunya (2016): *Codi deontològic. Declaració de principis de la professió periodística a Catalunya*. Disponible a: <https://www.periodistes.cat/codi-deontologic> [Consulta 9/05/2019].

b) Els altres mitjans de comunicació

Fins ara hem considerat el comportament dels periodistes responsables de l'obtenció de la informació i de la primera difusió d'aquesta. Per continuar, considerem el comportament dels periodistes que es van dedicar a replicar la notícia. Existien diverses possibilitats, d'entre les quals: no difondre la notícia, difondre-la fent algun matís respecte al procés d'obtenció de la informació, o difondre-la sense matisos al respecte.

Mitjans de comunicació com TV3 (televisió pública autonòmica catalana), TVE1 (televisió pública estatal, espanyola) i altres cadenes de televisió privades com La Sexta van replicar la notícia citant la font, és a dir, mencionant Telecinco o 'El programa de Ana Rosa' [veure Annex 2] com a font de la notícia i responsables de difondre-la per primer cop. També van procedir així els mitjans de comunicació escrita com La Vanguardia, El Mundo, El País i El Periódico.¹⁵

Per continuar amb l'anàlisi, El Periódico, quan va difondre la notícia va referir així a la manera com es va obtenir la informació: «El privado, que este miércoles dejó de serlo por un aparatoso descuido de Toni Comín [...] Los mensajes del expresidente catalán a Comín, que este leyó en un acto público a la vista de las cámaras, acabaron divulgados por Tele 5».¹⁶ De manera que, aquest diari, explica que els missatges han estat gravats però d'alguna manera en responsabilitza el conseller Toni Comín per no haver tingut cura. La Vanguardia, en canvi, explica el mètode d'obtenció dels missatges però no ho menciona des d'una perspectiva ètica, sinó merament descriptiva: «Han grabado una conversación privada de Comín con Puigdemont».¹⁷ És a dir, La Vanguardia no parla sobre el dret a la informació i el dret a la intimitat, ni tan sols del fet que es tracti d'informació d'interès general però sí que assenyala la privacitat de la conversació. Quant a El País, aquest diari explica únicament que «Los mensajes fueron captados durante un acto en Lovaina al que finalmente no acudió Puigdemont pero sí intervino Comín

¹⁵ Recordem que l'elecció d'aquestes fonts ja ha estat justificada prèviament en la metodologia d'aquesta investigació.

¹⁶ G. SASTRE, D.; BARRENA, X. (31 de gener de 2018). El Periódico, Barcelona. Disponible a: <https://www.elperiodico.com/es/politica/20180131/puigdemont-convulsiona-proces-acabo-sacrificado-6592742> [Consulta 19/08/2019].

¹⁷ LA VANGUARDIA, article de redacció Barcelona (31 de gener de 2018). Disponible a: <https://www.lavanguardia.com/politica/20180131/44425685390/ana-rosa-quintana-exclusiva-carles-puigdemont-cataluna.html> [Consulta 19/08/2019].

alrededor de las 20.30 horas».¹⁸ Observem doncs que tampoc no aprofundeix amb l'explicació de com es van obtenir. Finalment, pel que fa a El Mundo, en la mateixa línia que El País, publiquen: «Unos mensajes -escritos en catalán- del ex presidente catalán, Carles Puigdemont, al ex conseller de Sanidad Toni Comín (ERC) captados por las cámaras del programa de Ana Rosa Quintana».¹⁹

Per la seva banda, les fonts d'informació televisiva van abordar-ho de la següent manera. La Sexta també va referir a la font («El programa de Ana Rosa ha conseguido sus mensajes de móvil»²⁰) però sense fer cap consideració ètica o legal respecte del mètode o dels drets. Així com tampoc ho va fer TVE que només cita la font: «[...]en los mensajes que grabó una cámara de Telecinco [...]»²¹, però tampoc fa cap valoració respecte al procediment d'obtenció dels missatges. Finalment, TV3, de manera semblant a les anteriors cadenes de televisió, hi refereix així: «Comín per la seva banda ha dit que denunciarà Telecinco que és qui els ha filtrat»²².

Totes fonts d'informació tingudes en compte fan èmfasi sobre el contingut dels missatges, algunes marcant la incompatibilitat entre les declaracions en públic i les declaracions en privat, i d'altres simplement replicant la notícia. Però cap dedica espai a mencionar l'aspecte legal o ètic, o si ho fan, no aprofundeixen en aquest aspecte. Només ho van fer més endavant, quan els advocats de Puigdemont i Comín van anunciar accions legals al respecte.²³

¹⁸ PÉREZ, J. F. (20 de setembre de 2018). El País, Madrid. Disponible a: https://elpais.com/politica/2018/09/20/actualidad/1537469904_606731.html [Consulta: 20/08/2019].

¹⁹ EL MUNDO, article de redacció Madrid (31 de gener de 2018). Disponible a: <https://www.elmundo.es/cataluna/2018/01/31/5a719014ca474148458b45da.html> [Consulta 19/08/2019].

²⁰ LA SEXTA, notícia, Madrid, 31 de gener de 2018. Disponible a: https://www.lasexta.com/noticias/nacional/carles-puigdemont-esto-terminado-nuestros-nos-han-sacrificado_201801315a7197390cf225cf62ee0eaf.html [Consulta 19/08/2019].

²¹ RTVE, telediario del 31 de gener de 2018: Recuperat de <http://www.rtve.es/alacarta/videos/telediario/puigdemont-mensaje-movil-comin-esto-se-terminado-han-sacrificado/4448503/> [Consulta 19/08/2019].

²² NOTÍCIES 3/24, notícia 1 de febrer de 2018. Disponible a: <https://www.ccma.cat/tv3/alacarta/noticies-324/les-reaccions-als-polemics-missatges-de-puigdemont-a-comin/video/5724266/> [Consulta 19/08/2019].

²³ EL PERIÓDICO, article de redacció (23 de març de 2018), Europa Press, Brussel·les. Disponible a: <https://www.elperiodico.com/es/politica/20180329/puigdemont-comin-querellana-ana-rosa-quintana-6723733> [Consulta 9/05/2019].

Ara bé, assumir la incompatibilitat entre les declaracions en públic i els missatges escrits en privat és una forma implícita d'admetre que el context influeix en el valor i el significat mateix de qualsevol discurs. (Nouraldeem, 2015:13) Aprofundirem en aquesta idea més endavant, en les conclusions referents al present cas.

c) Els afectats

D'entrada és oportú referir al fet que, en cap moment, ni Puigdemont ni Comín van negar el contingut dels missatges, com constatem a continuació. En canvi, sí que van presentar una querella al jutjat d'instrucció de Lovaina contra els periodistes de 'El programa de Ana Rosa' per gravar i difondre comunicacions privades sense autorització, és a dir, sense consentiment lliure, clar i evident.²⁴ Veiem la seva reacció a través de les xarxes socials. A Twitter escrivien, respectivament, el següent [veure figures 2 i 3, Annex 1]:

[Carles Puigdemont (@KRLS)]: Sóc periodista i sempre he entès que hi ha límits, com la privacitat, que mai s'han de violar. Sóc humà i hi ha moments que també jo dubto. També sóc el President i no m'arronsaré ni em faré enrere, per respecte, agraïment i compromís amb els ciutadans i el país. Seguim!²⁵

[Toni Comín (@toni_comin)]: 1. La revelació de secrets (obtenir subrepticiament les converses de tercers) és delictu a Espanya i a Bèlgica, mereixedor per tant de les pertinents accions legals. A banda que qualsevol missatge tret del seu context perd sempre el seu significat.

2. La posició política del president Puigdemont ha estat expressada fa poques hores, en un missatge oficial ahir al vespre. Qui no l'hagi entès, pot repassar aquest missatge perquè és del tot inequívoc.²⁶

En el marc teòric, hem assumit que cada situació és complexa i singular, i que en cada situació intervenen i interaccionen diversos factors, i que això dona lloc a l'emergència d'una nova situació (Massip, 2014:265). Si analitzem, des de la teoria de la complexa,

²⁴ EL PERIÓDICO, article de redacció (23 de març de 2018), Europa Press, Brussel·les. Disponible a: <https://www.elperiodico.com/es/politica/20180329/puigdemont-comin-querellan-ana-rosa-quintana-6723733> [Consulta 9/05/2019].

²⁵ PUIGDEMONT, C. [@KRLS]. (31/01/2018) Tuit recuperat de: <https://twitter.com/KRLS/status/958661707303399424?s=09> [Consulta 06/08/2019]. El subratllat és meu.

²⁶ COMÍN, T. [@toni_comin]. (31/01/2018) Tuit recuperat de: https://twitter.com/toni_comin/status/958661762617835521 [Consulta 06/08/2019]. El subratllat és meu.

els anteriors enunciat i ens fixem en les parts subratllades de les dues intervencions a Twitter, és evident que hi ha uns factors i unes circumstàncies concretes que van condicionar Carles Puigdemont a escriure els missatges. En aquesta situació, com en tota situació en tant que complexa, el context interacciona amb la resta de parts del sistema, i cadascun dels factors que van intervenir en aquest cas, van donar lloc a noves emergències, és a dir, a una situació i un context diferents de l'inicial.

En el present cas, veiem dos dels condicionants que van intervenir: la por i la inseguretat per part de Carles i Toni davant d'una situació sense precedents. Les persones davant situacions noves i desconegudes tendim a patir por, sentir inseguretat i desconfiança (Robinson, *et al.*, 2013). Atesa la condició i responsabilitat política d'aquestes dues persones, les decisions polítiques que havien pres ara condicionaven la seva vida personal, i per tant, comprometien la seva llibertat —més enllà de si opinem que és de manera justa o no. A saber, tot apuntava que els esperava la presó preventiva incondicional. Per aquest motiu van començar a dubtar, fins i tot, respecte de les creences de les quals estaven fermament convençuts, ja que es plantejava un context nou a causa de les responsabilitats judicials i la pressió social i mediàtica a la qual estaven exposats. Ho corrobora, per exemple, en el missatge a Twitter de Puigdemont quan admet: «Sóc humà i hi ha moments que també jo dubto»²⁷.

Un altre factor que intervé té a veure amb el fet que en privat —amb la família i els amics o coneguts—, ens expressem de manera diferent de quan ens estem dirigint al públic o a aquelles persones que no formen part del nucli de persones de confiança. La qual cosa ens porta a pensar que, si Puigdemont hagués sabut que els missatges es farien públics no s'hauria expressat de la manera com ho va fer: hauria mesurat les paraules i les formes, o fins i tot potser no hauria dit el que va dir. Perquè, en privat acostumem a no reprimir tan sovint les accions ni pensaments espontanis o impulsius, i expressem en més facilitat els dubtes. (Robinson, *et al.*, 2013)

Tanmateix tots aquests condicionants no justifiquen Puigdemont de les paraules que va escriure. Ara bé, hi ha dos punts a tenir en compte. El primer és, com hem apuntat anteriorment, que el context en el qual Puigdemont va escriure aquestes paraules és molt diferent del context en el qual es van difondre. Els discursos no es poden treure de context,

²⁷ PUIGDEMONT, C. [@KRLS]. (31/01/2018) Tuit recuperat de: <https://twitter.com/KRLS/status/958661707303399424?s=09> [Consulta 06/08/2019].

perquè en el fons això és tergiversar el seu significat, és a dir, canviar el context és canviar el valor del discurs mateix. (Nouraldeen, 2015:13)

I el segon punt a tenir en compte és que, vist en perspectiva, el que dóna més valor a aquestes paraules és el fet que hi hagi una acció coherent que les avalí, és a dir, que se'ls correspongui. Recordant el que hem dit sobre la informació, cada creença que ens formem de com és el món, diu del món que és d'una determinada manera. I cadascuna d'aquestes creences determina una condició de veritat, és a dir, pot ser vertadera si manté una relació causal o de correspondència amb la realitat, o falsa si no es relaciona amb el que passa al món. (Campos Havidich, 2002:7). Però, darrere dels missatges que va escriure Puigdemont no hi ha una acció política que les avalés.

Nogensmenys, una de les lectures que es desprèn d'aquesta situació és entendre que aquests dos polítics estaven mentint i la publicació d'aquests missatges ho corroborava perquè el que defensaven en públic era just el contrari d'allò que admetien en privat. Tanmateix, ja hem observat que no van negar el contingut dels missatges en cap moment, i d'altra que, tant Comín com Puigdemont, van apuntar en les seves intervencions al Twitter que, per comprendre un missatge cal conèixer el context i que a les persones ens afecten les circumstàncies que vivim. A més a més, això lliga amb la idea a la qual hem referit anteriorment de què tot discurs està inscrit en un context i que descontextualitzar és una forma d'esbiaixar la informació (Nouraldeen, 2015:13).

Conclusions

Així doncs, la publicació d'aquests missatges va tenir un fort impacte mediàtic i conseqüències immediates. Com ja hem assenyalat, els dos protagonistes, que llavors acabaven d'anunciar accions legals, es van veure obligats a donar explicacions. I, els advocats de les dues persones directament perjudicades es van querellar apel·lant a la importància de la vida privada.²⁸

A més a més de les conseqüències a escala legal i de les reaccions esmentades, en l'àmbit prescriptiu, aquesta situació també ha generat un nou marc ètic. De manera intencionada o no, ha servit d'exemple en l'àmbit periodístic per a futures situacions semblants. A

²⁸ EL PERIÓDICO, article de redacció (23 de març de 2018), Europa Press, Brussel·les. Disponible a: <https://www.elperiodico.com/es/politica/20180329/puigdemont-comin-querellana-rosa-quintana-6723733> [Consulta 9/05/2019].

saber, el fet que la premsa no hagi discutit la manera d'obtenir la informació i gairebé no hagi esmentat la qüestió legal i ètica, o ho hagi fet d'una manera superficial pot ser un indicador de què, tot i que els codis deontològics tenen vigència i són reconeguts en la teoria, són poc considerats a la pràctica.

Sovint existeix la creença entre alguns professionals de la comunicació que totes les informacions són susceptibles de ser publicades o difoses degut a la garantia de la llibertat d'expressió (Jímenez, 2016:72), i del deure d'informar que tenim les persones. Però aquesta creença és deguda a una manca de comprensió i formació en l'àmbit dels valors i de l'ètica. Segons Roger Jímenez, «aquesta manera de pensar i d'actuar afavoreix suposades notícies que són més sensacionalistes que informatives, i en certa manera inviten els periodistes professionals a dur a terme tàctiques similars per captar l'atenció del públic» (2016:72).

Villanueva-Turnes sosté que algunes persones acoten un camp major o menor a la privacitat que d'altres (2016:146), de manera més o menys raonada i conscient. De manera que, Toni Comín estava acotant un camp major a la seva privacitat mostrant (llegint en el transcurs d'un acte públic) uns missatges personals. Però, estrictament, no ho feia de manera raonada ni intencionada o voluntària. I per tant, els missatges es van aconseguir de manera subreptícia i sense la seva autorització.

D'altra banda, Saguer afirma que «l'interès públic i la seva prevalença s'han de determinar en cada situació concreta i no existeix una situació predeterminada en la qual es pugui saber quin és l'interès que preval» (Franch i Saguer, 2005:417). Assumint aquesta darrera idea i les nocions esmentades de la teoria complexa, és oportú recordar que tot i que 'El programa de Ana Rosa' va garantir el dret a accedir a la informació, tal informació estava treta de context i això, per tant, esbiaixa el sentit del discurs inicial, ja que, la informació en el nou context adquireix un altre valor (Nouraldeen, 2015:13).

Com ja hem assenyalat, des del programa de Telecinco, en fer prevaldre el dret a la informació i l'interès públic, es va vulnerar d'una banda el dret a la intimitat de les dues persones que intercanviaven missatges personals a través del telèfon mòbil, i a més a més, les van obtenir d'una manera subreptícia o il·lícita, en tant que no es va fer de manera consentida.

Certament, ‘El programa de Ana Rosa’ va transmetre el contingut dels missatges, és a dir, va transmetre exactament les paraules que va escriure Puigdemont. Tanmateix, com hem explicat anteriorment, transmetre informació implica tenir en compte el context en el qual s’emet i mantenir-lo per tal que la informació no canviï el seu valor. I, aquest és el punt o aspecte que no es va tenir en compte des del programa de Telecinco.

Finalment, atès que en aquesta situació no va haver un procés de confrontació previ (a la publicació) i equilibrat d’arguments entre les parts, almenys seria recomanable, d’una banda, que el contingut de la notícia inclogués una sèrie d’arguments i raons que justifiquessin els beneficis socials de la informació en qüestió. (Jímenez, 2016:142) I, per l’altra banda, presentar de manera completa i adequada el context de la informació. En aquest exemple es tractaria de referir a les circumstàncies polítiques i personals de les persones involucrades i principalment a la situació comunicativa original en la qual es van escriure els missatges. Aquesta és una proposta alternativa, que tot i seguir vulnerant el dret a la intimitat en pro del dret a la informació –d’interès general–, sembla èticament més convenient.

En aquest sentit també seria èticament convenient que els periodistes i els mitjans de comunicació, en tant que coneixen i reconeixen el codi deontològic propi de la seva professió, referissin, almenys breument, i de manera objectiva a les pertinents qüestions ètiques o legals en cada situació. Això contribuiria a la credibilitat i al prestigi de la professió periodística.

4.2. Cas II: Missatges del fòrum de jutges – ‘elmon.cat’ i ‘eldiario.es’

Context i sumari

El dia 19 de setembre de l’any 2018, els diaris ‘elmon.cat’ i ‘eldiario.es’ van difondre alguns dels missatges que una vintena de jutges i magistrats havien intercanviat en un fòrum (o plataforma digital) intern a la professió. Les adreces de correu associades a aquests grups són les oficials dels magistrats i jutges del poder judicial, i només els comptes que estan vinculats tenen accés als missatges de la llista.²⁹

El contingut d’aquests missatges va generar polèmica, ja que a través d’ells algunes autoritats del poder judicial expressaven la seva opinió personal respecte la situació

²⁹ SALLÉS, Q., article de redacció (19 de setembre de 2018). El Món. Disponible a: https://www.elmon.cat/politica/l-a-por-ellos-judicial_785564102.html [Consulta: 9/05/2019].

política a Catalunya i la sentència dels activistes i polítics independentistes catalans, que en aquell moment es trobaven en presó preventiva pendent d'un judici.

Tots els missatges van ser publicats sense mostrar els noms dels jutges implicats, excepte els que corresponien al jutge Federico Vidal Grases.³⁰ Vidal va reaccionar a anteriors comentaris del fòrum amb un missatge que va continuar generant polèmica i donant lloc a una sèrie de respostes d'altres jutges i magistrats que mostraven discordança i antipatia amb la seva posició. Per aquest missatge, Vidal, també va ser denunciat per la Fiscalia, i sancionat pel Consell General del Poder Judicial (CGPJ). El missatge, publicat el 4 d'octubre de 2017, deia així [veure figura 4, Annex 3]:

Intervengo por que no entiendo nada. ¿Han pegado a algún juez en Cataluña? ¿Lo han vejado, insultado en público o amenazado por ser juez? Si es así, toda mi solidaridad y repulsa. Sin embargo, no tengo noticia alguna de ello.

¿Si no es así, de que nos lamentamos?

Nadie tiene nada que decir sobre el TERRORISMO POLICIAL que sí sufrimos en Catalunya. Ni sobre los 890 heridos que han provocado los terroristas uniformados? Ni sobre los 2,3 M de personas que se han visto coaccionadas, insultadas y despreciadas por querer votar? ¿De verdad qué no hay nada que decir?

Hacemos como Su Borbónica Majestad y nos miramos el ombligo para no perder la plaza o nos enfrentamos con la dura realidad de forma valiente o de lo contrario si vamos a tener problemas de verdad.

Saludos,

PS:- No quiero mantener ningun debate sobre la cuestión, así que no contestaré. Abrazos a todos.

Federico Vidal ³¹

Així, veiem que a diferència d'aquest missatge, la resta de missatges van ser publicats sense descobrir la identitat dels seus autors. Els enllaços a les respostes –d'autoria no

³⁰ Explicarem el motiu d'aquesta excepció al llarg d'aquest apartat, concretament en la secció «a) Els diaris 'elmon.cat' i 'eldiario.es'», de «Procés i circumstàncies».

³¹ PRECEDO, J.; PINHEIRO, M., article de redacció de eldiario.es. (8 d'octubre de 2017). Disponible a: https://www.eldiario.es/politica/esciben-jueces-Cataluna-nadie-mira_0_694331410.html [Consulta: 9/05/2019].

desvetllada— que va rebre el missatge del jutge Federico Vidal han estat adjuntats en l'Annex 3 del present estudi.

En tant que la funció d'aquest espai virtual no era expressar opinions personals, la publicació d'aquests missatges posava en entredit la imparcialitat del mateix sistema judicial. Es tracta d'un fòrum intern de formació professional i d'intercanvi de continguts judicial dedicat a jutges i magistrats, i on els missatges o les cadenes de missatges que s'hi publiquen els reben centenars de magistrats de tota Espanya. La veritable finalitat d'aquesta llista de distribució d'e-mails que funciona a través del servidor de 'poderjudicial.es', és doncs una finalitat professional que serveix per organitzar i coordinar jutjats i també per difondre informació, anuncis d'interès i discutir sobre diversos temes des d'una perspectiva professional.³²

Factors i circumstàncies

En aquest cas que acabem de descriure, la situació és tal que es tracta d'un espai virtual d'accés restringit —i, per tant, en certa manera privat— dirigit a un sector professional en concret: els magistrats i jutges de les diferents comunitats autònomes d'Espanya. Així doncs, es tracta d'una conversa que es dona en l'àmbit professional, entre diferents persones que exerceixen càrrecs públics. I a més a més, els missatges que s'han conegut són d'una important càrrega política i aborden assumptes d'interès general, públic i social.

Atesa aquesta última consideració, sembla que 'eldiario.es' i 'elmon.cat' vulneren el principi de confidencialitat en pro del dret a la informació, ja que l'accés al fòrum és restringit. No obstant això, en general respecten el dret a la intimitat de les persones autores dels missatges perquè en la publicació no van revelar la seva identitat i tampoc la de la resta de membres que formen part del grup. A excepció, com hem dit, de la identitat del jutge Federico Vidal Grases.

A propòsit d'això, recordem que el codi deontològic dels periodistes a Espanya recull que aquests tenen un compromís amb la veritat, i alhora també que, «Solo la defensa del interés público justifica las intromisiones o indagaciones sobre la vida privada de una

³² PUENTE, A.; SOLÉ ALTIMIRA, O., article de redacció de eldiario.es. (19 de setembre de 2018). Disponible a: https://www.eldiario.es/catalunya/politica/jueces-Catalunya-golpistas_0_816118687.html [Consulta: 9/05/2019].

persona sin su previo consentimiento»³³. En aquest cas no es tracta tant d'un cas d'intromissió en la vida privada, sinó d'intromissió en informació confidencial (de caràcter professional o institucional) d'un determinat àmbit com és l'àmbit judicial.

Procés i conseqüències

Pel que fa al procés i desenvolupament del cas, distingim el comportament de tres actors: a) els diaris 'elmon.cat' i 'eldiario.es' responsables de difondre els missatges, b) Federico Vidal i la resta membres del fòrum, i c) la resta de professionals del periodisme que van replicar la notícia. De nou, en aquest cas (com en el Cas I, plantejat anteriorment) cal tenir en compte que l'audiència també va reaccionar i opinar al respecte a través de les xarxes socials, per exemple. Però recordem que l'anàlisi d'aquest últim actor s'escapa del focus del treball, ja que els qui coneixen i reconeixen el codi deontològic del periodisme són els periodistes. I, en aquest estudi, ens ocupa analitzar el seu compromís ètic, i no pas l'opinió o reacció de l'audiència al respecte, que requeriria una altra investigació.

a) Els diaris 'elmon.cat' i 'eldiario.es'

Així doncs, en primer lloc ens centrem en el comportament del primer actor: els periodistes responsables d'obtenir i difondre els missatges del fòrum de jutges i magistrats. D'entrada, ambdós diaris, 'elmon.cat' i 'eldiario.es' són diaris que es dediquen al seguiment de l'actualitat i l'última hora de les notícies d'àmbit nacional, el primer ho fa en llengua catalana i el segon, en llengua castellana.

En tant que la informació és, com s'argumenta en el marc teòric, una eina que garanteix la lliure opinió perquè transfereix coneixement, veiem que tots dos diaris, a través de la publicació d'aquests missatges, van garantir el dret a accedir a la informació que té la societat.

Es tracta d'informació confidencial perquè les úniques persones autoritzades a tenir-hi accés eren els jutges i magistrats membres. Per tant, no podem parlar de la vulneració del dret a la intimitat en aquest sentit, perquè la intimitat és una qualitat o aspecte característic de les persones. El que sí que s'ha vulnerat és el principi de confidencialitat, atès que aquesta és una propietat de la informació, i no dels individus.

³³ FAPE. Federación de Asociaciones de Periodistas de España, «Código deontológico»: <http://fape.es/home/codigo-deontologico/> [Consulta 9/05/2019].

Nogensmenys, podríem pensar que s'està vulnerant el dret a la intimitat quan es revela la identitat del jutge Federico Vidal Grases. Perquè, encara que la informació que es difon és d'interès general, desvetllar únicament la seva identitat (i no la de la resta de membres) pot tenir conseqüències sobre el seu honor i la pròpia imatge, garantits per l'article 18 CE. Ara bé, el motiu pel qual ha estat l'única identitat desvetllada és perquè el jutge Vidal Grases ja estava sent investigat pel jutjat numero 13 de la instrucció de Barcelona abans que el que 'elmon.cat' i 'eldiario.es' publicuessin la resta de missatges. I per tant, l'autoria dels seus missatges ja era coneguda. És per aquest motiu que es considera que els diaris no han vulnerat el dret a la intimitat de Vidal.

Continuant en l'àmbit deontològic, aquests dos diaris no han desvetllat qui és la seva font, és a dir, la identitat d'aquesta. S'han atès a l'article 20 1.D de La Constitució, segons el qual qualsevol persona té dret a acollir-se a la clàusula de consciència i al secret professional. Dit d'una altra manera, els diaris, en aquest cas, han guardat secret professional respecte la font de les informacions perquè no van revelar la seva identitat.³⁴

Aquesta qüestió té a veure amb l'ètica procedimental. D'una banda, en aquest exemple diem que la font és el mitjà d'accés a la informació, i el fi és informar. D'altra banda, mantenir les fonts en la confidencialitat indica una certa manera de comportar-se. De nou, per una qüestió de complexa, en cada situació revelar o no les fonts depèn de diversos factors, per exemple: de com pugui comprometre o no la persona o persones que han facilitat les dades, o de com d'important sigui aclarir la identitat de la font per verificar la informació (Jímenez, 2016:155).

Pel que fa a aquest segon cas, sembla que l'anonimat de la font no resulta problemàtic atesa la naturalesa del xat, que abordem amb més profunditat tot seguit.

b) Federico Vidal i la resta membres del fòrum

Per començar, cal tenir en compte que en la discussió sobre si es tracta d'un xat públic o privat, el Consell General del Poder Judicial (CGPJ) quan va abordar el cas del jutge Vidal Grases pel seu missatge [veure Figura 4, Annex 3], va establir que no es tractava

³⁴ Art. 20 CE.

d'un xat privat.³⁵ Tot i això, alguns mitjans, com per exemple Cuatro han seguit parlant de xat privat.³⁶

Això lliga de nou amb la qüestió de l'ètica procedimental i la qüestió de la confidencialitat de les fonts. Com que es tracta d'un xat públic, encara que dirigit a un grup restringit de professionals, la confidencialitat de la font no perjudica la reputació dels diaris ('elmon.cat' i 'eldiario.es'), ja que la veracitat de la informació es pot corroborar amb més o menys facilitat. I, en aquest cas, fins ara, no ens consta que s'hagi desmentit cap missatge per part d'algun dels membres.

En aquest sentit, en el quart punt de la secció «I. Principios generales» del codi deontològic de la FAPE se sosté que:

- a) Solo la defensa del interés público justifica las intromisiones o indagaciones sobre la vida privada de una persona sin su previo consentimiento.³⁷

Segons aquest criteri, en el present cas, encara que no es tracta de «vida privada», sinó d'un espai o àmbit de caràcter confidencial, atesa la naturalesa de la informació, la intromissió en aquest fòrum –d'accés restringit als membres d'una determinada professió–, queda també justificada perquè el contingut és clarament d'interès públic.

Per continuar, recordem un cop més el missatge del jutge Vidal [veure figura 4, Annex 3]:

Intervengo por que no entiendo nada. ¿Han pegado a algún juez en Cataluña? ¿Lo han vejado, insultado en público o amenazado por ser juez? Si es así, toda mi solidaridad y repulsa. Sin embargo, no tengo noticia alguna de ello.

¿Si no es así, de que nos lamentamos?

Nadie tiene nada que decir sobre el TERRORISMO POLICIAL que sí sufrimos en Catalunya. Ni sobre los 890 heridos que han provocado los terroristas uniformados? Ni

³⁵ PREGUNTES FREQUENTS, TV3. *Preguntes freqüents: com arriben les urnes?* [multimèdia]. Barcelona, programa del dia 22/09/2018, produït per El Terrat. 3h, 33 min i 48 s. Recuperat a: <https://www.ccma.cat/tv3/alacarta/preguntes-frequents/preguntes-frequents/video/5787686/> A partir del minut 2:27:00. [Consultat: 22/08/2019].

³⁶ CUATRO, notícia, del 20 de setembre de 2018. Disponible a: https://www.cuatro.com/noticias/espana/aniversario-20s-conselleria-economia-independentismo-catalan-concentracion-independentistas-cataluna_0_2630250178.html [Consulta: 20/08/2019].

³⁷ FAPE. Federación de Asociaciones de Periodistas de España, «Código deontológico»: <http://fape.es/home/codigo-deontologico/> [Consulta 9/05/2019].

sobre los 2,3 M de personas que se han visto coaccionadas, insultadas y despreciadas por querer votar? ¿De verdad qué no hay nada que decir?

Hacemos como Su Borbónica Majestad y nos miramos el ombligo para no perder la plaza o nos enfrentamos con la dura realidad de forma valiente o de lo contrario si vamos a tener problemas de verdad.

Saludos,

PS:- No quiero mantener ningun debate sobre la cuestión, así que no contestaré. Abrazos a todos.

Federico Vidal ³⁸

En el marc teòric hem assumit que qualsevol situació és complexa i singular. Això significa que en cada situació intervenen i interaccionen diversos factors, que donen lloc a l'emergència d'una nova situació (Massip, 2014:265). Si analitzem des de la perspectiva de la teoria de la complexitat el següent enunciat, és evident que detectarem uns factors i unes circumstàncies concretes que van condicionar Federico Vidal a escriure el que va escriure de la manera com ho va fer.

Observem que el motiu pel qual Federico Vidal va intervenir amb aquest missatge va ser la disconformitat o el desacord amb la resta d'intervencions. De fet, comença la intervenció dient «Intervengo por que no entiendo nada»³⁹, i segueix amb un parell de preguntes per corroborar la seva posició. El to general de la resposta no sembla ser el més adequat per intervenir en un fòrum professional ni dirigir-se a la resta de companys. Tanmateix, tenint en compte el to de les anteriors intervencions en el mateix fòrum, a les quals Vidal intenta respondre, sembla que siguin les formes habituals en aquesta plataforma digital.

Un altre factor que intervé en la manera de respondre de Vidal (i també en la dels altres membres) té a veure amb el fet que a través de les xarxes socials, moltes persones s'expressen sense vergonya i sovint els és més fàcil perdre les formes i faltar, d'alguna manera, al respecte. Tot i que no són missatges anònims, perquè entre les persones que

³⁸ PRECEDO, J.; PINHEIRO, M., article de redacció de eldiario.es. (8 d'octubre de 2017). Disponible a: https://www.eldiario.es/politica/esciben-jueces-Cataluna-nadie-mira_0_694331410.html [Consulta: 9/05/2019].

³⁹ PRECEDO, J.; PINHEIRO, M., article de redacció de eldiario.es. (8 d'octubre de 2017). Disponible a: https://www.eldiario.es/politica/esciben-jueces-Cataluna-nadie-mira_0_694331410.html [Consulta: 9/05/2019].

intercanvien respostes el remitent és visible, el fet que en formin part uns 5.000 usuaris i que no tots es coneguin entre ells, és un dels factors que dóna lloc a què no se'ls faci estrany expressar-se amb unes formes que no són del tot adequades en aquest context.⁴⁰

c) Els altres mitjans de comunicació

Fins ara hem considerat, en primer lloc, el comportament dels diaris (i en conseqüència dels periodistes) responsables de l'obtenció de la informació i de la primera difusió d'aquesta; i, en segon lloc, la reacció dels membres del fòrum de missatges. A continuació, considerem el comportament dels periodistes que es van dedicar a replicar la notícia. De nou, en aquest cas, també existien diverses possibilitats, d'entre les quals: no difondre la notícia, difondre-la fent algun matís respecte al procés d'obtenció de la informació, o difondre-la sense matisos al respecte.

Havent justificat l'elecció de les fonts d'informació en la metodologia, i seguint el mateix criteri, hem escollit: TV3, TVE1, La Sexta i Cuatro com a cadenes de televisió; i pel que fa als diaris, hem inclòs: El País, La Vanguardia, ABC i El Periódico.

Mitjans de comunicació com TV3 (televisió pública autonòmica catalana), TVE1 (televisió pública estatal, espanyola) i altres cadenes de televisió privades com La Sexta van replicar la notícia citant la font, és a dir, mencionant 'eldiario.es' i 'elmon.cat' [veure Annex 4] com la font de la notícia i responsables de difondre-la per primer cop. També van procedir així els diaris que hem tingut en compte per a la realització d'aquest segon cas.

Per continuar amb l'anàlisi, a continuació ens fixarem en com els mitjans de comunicació fan referència al tipus de xat: si com a xat públic o xat privat; perquè si l'entenen com a xat privat, en conseqüència guanya importància el valor confidencial dels missatges. En primer lloc, pel que fa a les cadenes de televisió, només Cuatro empra els termes «foro privado»⁴¹. TVE1 fa servir «chat oficial de la judicatura» i parla de «correos privados

⁴⁰ Com ja hem especificat en la metodologia, per l'objectiu d'aquest treball recordem que no ens pertoca analitzar el contingut d'aquest missatge ni comparar-lo amb el contingut de la resta de missatges que es van publicar en el fòrum. El que ens interessa és la tensió entre els drets que hem abordat en el marc teòric.

⁴¹ CUATRO, notícia, del 20 de setembre de 2018. Disponible a: https://www.cuatro.com/noticias/espana/aniversario-20s-conselleria-economia-independentismo-catalan-concentracion-independentistas-cataluna_0_2630250178.html [Consulta: 20/08/2019].

intercanviados en el canal oficial del Consejo General del Poder Judicial». ⁴² En canvi, TV3 no etiqueta directament la naturalesa del xat, sinó que transmet la posició dels grups judicials: «les principals associacions de jutges coincideixen a criticar que s'hagin fet públics uns mails corporatius privats» ⁴³.

Per la seva banda, els diaris no van etiquetar el xat ni de públic ni de privat, sinó que ho van abordar de la següent manera. El País i La Vanguardia van parlar de «correos corporativos» ⁴⁴, i El País, a més a més, matisa que es tractava de «correos electrónicos de difusión restringida y publicados por Eldiario.es [...]» ⁴⁵. Mentre que El Periódico parla de «cadena de mensajes» i ABC de «mails de los jueces» ⁴⁶.

Observant els articles de totes les fonts d'informació tingudes en compte, ens adonem que donen èmfasi en el contingut dels diferents missatges extrets del fòrum. Tanmateix, observem que, igual que en el Cas I, no han mencionat l'aspecte legal ni l'ètic.

Conclusions

Les crítiques de la premsa, i en general a escala mediàtica i social, es van centrar en la falta de sentit corporativista d'aquesta associació de professionals, ja que es criticava obertament en un espai professional l'actuació entre companys magistrats, i en conseqüència això deixava entreveure posicions paritàries d'alguns dels membres del tercer poder independent de l'Estat.

Així doncs, pel que fa a l'àmbit deontològic i prescriptiu, el fet que cap mitjà de comunicació dels que hem tingut en compte en aquest estudi no hagi fet referència a qüestions de l'àmbit legal o ètic, obre o manté un cert marc en l'ètica periodística. A

⁴² CRUZ, M. C., notícia de RTVE, 20 de setembre de 2018. Disponible: <http://www.rtve.es/noticias/20180920/torra-pide-dimision-del-presidente-del-cgpj-mensajes-privados-animadversion-varios-magistrados/1803180.shtml> [Consulta 20/08/2019].

⁴³ NOTÍCIES 3/24, notícia 19 de setembre de 2018. Disponible a: <https://www.ccma.cat/324/els-mails-dels-jutges-sobre-el-proces-el-cop-destat-se-salda-amb-vencedors-i-vencuts-/noticia/2876367/> [Consulta 20/08/2019].

⁴⁴ LA VANGUARDIA, article de redacció Barcelona (20 de setembre de 2018). Disponible a: <https://www.lavanguardia.com/politica/20180920/451928218727/correos-filtrados-jueces-cataluna-independentismo-nazismo-golpistas.html> [Consulta 20/08/2019].

⁴⁵ PÉREZ, J. F. (20 de setembre de 2018). El País, Madrid. Disponible a: https://elpais.com/politica/2018/09/20/actualidad/1537469904_606731.html [Consulta: 20/08/2019].

⁴⁶ ABC. (20 de setembre de 2018). Disponible a: https://www.abc.es/espana/abci-torra-pide-dimision-lesmes-tras-mails-jueces-equiparan-independentismo-nazismo-201809201457_video.html [Consulta 20/08/2019].

saber, en aquest marc s'admet que no és rellevant donar més eines perquè l'audiència faci les seves pròpies consideracions ètiques respecte, per exemple, el principi de confidencialitat.

D'altra banda, pel que fa a la tensió entre drets, sembla que en aquest segon cas la tensió entre el dret a la informació i el principi de confidencialitat és molt feble. Això és així perquè s'ha entès que tot i ser un xat d'àmbit professional d'accés restringit, segons el Consell General del Poder Judicial (CGPJ) es tracta d'un xat públic.⁴⁷

Un altre punt a tenir en compte, com ja hem especificat, és la veritable finalitat d'aquesta llista de distribució d'e-mails. A saber, es tracta d'un xat de finalitat professional que serveix per organitzar i coordinar jutjats i també per difondre informació, anuncis d'interès i discutir sobre diversos temes des d'una perspectiva professional.⁴⁸ Atès això, observem que en aquest cas no hi ha descontextualització dels missatges difosos per part dels mitjans de comunicació, ja que els membres d'aquest fòrum coneixien exactament el context en el qual estaven escrivint: un context manifestament professional. Aquesta és una diferència clau respecte del Cas I, en el qual Puigdemont estava convençut del context privat que emmarcava els seus missatges i no sabia que aquests es traïen de l'àmbit personal per ser interpretats en l'àmbit polític.

Finalment, pel que fa a l'àmbit procedimental, i per tal de contribuir a la credibilitat i al prestigi de la professió periodística, una alternativa en la manera d'informar passa per incloure en les notícies d'aquest tipus, alguna referència als drets involucrats; en aquest cas per exemple al dret a la informació i al principi de confidencialitat. Però també contextualitzar adequadament la notícia i aclarir els conceptes que poden ser claus per comprendre-la millor. En aquest cas, hauria estat convenient que cadascun dels mitjans hagués explicat què era exactament el xat on alguns jutges i magistrats intercanviaven mails i quina era el vincle amb el Poder Judicial de l'Estat espanyol.

⁴⁷ PREGUNTES FREQUENTS, TV3. *Preguntes freqüents: com arriben les urnes?* [multimèdia]. Barcelona, programa del dia 22/09/2018, produït per El Terrat. 3h, 33 min i 48 s. Recuperat a: <https://www.ccma.cat/tv3/alacarta/preguntes-frequents/preguntes-frequents/video/5787686/> [Consultat el 22/08/2019] A partir del minut 2:27:00.

⁴⁸ PUENTE, A.; SOLÉ ALTIMIRA, O., article de redacció de eldiario.es. (19 de setembre de 2018). Disponible a: https://www.eldiario.es/catalunya/politica/jueces-Catalunya-golpistas_0_816118687.html [Consulta: 9/05/2019].

5. CONCLUSIONS I REFLEXIONS FINALS

Al llarg d'aquest treball hem defensat la idea que tant l'ètica individual com la professional –concretament la periodística– funcionen com a mecanismes d'autoregulació del nostre comportament; i que l'ètica personal ha de ser crítica amb els principis ètics d'una professió. Tanmateix, l'ètica de l'individu que l'exerceix és només una. És a dir, l'ètica individual i l'ètica professional no estan desvinculades entre si, sinó que coexisteixen en el tarannà ètic de cada individu. I qualsevol individu, alhora, és el subjecte que ha de prendre decisions i assumir responsabilitats autònomament. (Aznar, 1996:129-142)

En aquest sentit és oportú mencionar que, pel que fa a la ideologia dels periodistes, es pretén que aquesta sigui neutra, és a dir, que estigui desvinculada de les emocions i els punts de vista de cadascú. Nogensmenys, sabem que ningú pot prescindir totalment de la seva manera de veure les coses. (Massip, 2014:270) A saber, és inevitable que en els nostres discursos intervinguin els nostres «marcs mentals» (Lakoff, 2009:16-17).

Així doncs, tot i que adoptem compromisos (això és, malgrat que no som neutrals), podem fer compatible el nostre compromís amb una informació màximament imparcial. Certament, la imparcialitat total no existeix, és una asímptota: ens hi acostem però no l'assolim mai completament. Però, almenys en aquest àmbit professional, estem obligats a ser objectius.

Per això, segons l'anàlisi realitzada i en relació amb la mostra escollida en el present estudi, i amb la intenció d'aportar un criteri de referència entre els professionals que es dediquen al periodisme, hem obtingut conclusions en dos sentits: d'una banda pel que fa a l'anàlisi de fets, i d'altra banda, en l'àmbit de la intencionalitat d'aquests fets.

Quant a l'anàlisi dels fets, podem dir que es confirma la hipòtesi plantejada. Això és, que de vegades el fi sí que justifica els mitjans. Podem afirmar que en els casos en els quals la informació és d'interès públic o general, per als professionals del periodisme, el dret a la intimitat o el principi de confidencialitat, no suposen un obstacle. De fet, que es tractés d'informació d'interès social ha justificat, d'alguna manera, la difusió de les dues notícies tingudes en compte.

En aquesta línia d'estudi, un dels nostres objectius era també defensar com a tesi la incompatibilitat entre el dret a la intimitat (i el principi de confidencialitat) i el dret a la

informació. En funció de les conclusions respecte de la mostra estudiada, podem admetre que aquests dos drets no es poden legitimar dins el mateix marc ètic. En el primer cas, hem observat que si es volia garantir el dret a la informació, no es podria en canvi garantir el dret a la intimitat, perquè de fet era a través de la intromissió en l'espai privat (en aquest cas, registrant imatges de telefonia mòbil d'altres persones) que s'aconseguia el contingut d'interès general; a través de la qual, més tard, es garantia el dret a accedir a la informació. És a dir, que vulnerar el dret a la intimitat era la condició de possibilitat per accedir al contingut.

De manera semblant, en el segon cas hem observat que, tot i que no era un xat privat segons el Consell General del Poder Judicial (CGPJ), el principi de confidencialitat també es vulnera en pro del dret a la informació.⁴⁹ Perquè la confidencialitat va més enllà del caràcter privat o públic de quelcom —encara que hi estigui vinculada—. A saber, el fet que sigui un xat públic no avala ningú —a menys que tingui el consentiment per fer-ho— a difondre'n els missatges, perquè a la vegada aquest xat públic es caracteritzava també per ser un xat d'accés restringit. Per tant, observem que també en el segon cas abans de saber si la informació era o no d'interès general ja s'estava vulnerant el principi de confidencialitat.

Però a aquest raonament s'arriba si només es tenen en compte els drets, perquè si tenim en compte la qüestió ètica, la intromissió en la intimitat o la vulneració del principi de confidencialitat no són defensables. Així doncs, és en la intersecció de la mirada ètica i de la mirada jurídica on podem trobar les respostes als dilemes i problemes de l'ètica de la informació.

Veiem, doncs, que la tensió entre els dos drets i el principi que aquí ens ocupen és inevitable. Tanmateix és possible millorar la forma d'informar mitjançant una contextualització adequada i aportant a l'audiència un marc complet (tant en la dimensió ètica com en la resta de dimensions involucrades). En aquest sentit, pel que fa al compromís ètic dels i de les professionals del periodisme, hem observat que no assumeixen la seva responsabilitat ètica de donar explicacions al públic sobre els

⁴⁹ PREGUNTES FREQUENTS, TV3. *Preguntes freqüents: com arriben les urnes?* [multimèdia]. Barcelona, programa del dia 22/09/2018, produït per El Terrat. 3h, 33 min i 48 s. Recuperat al: <https://www.ccma.cat/tv3/alacarta/preguntes-frequents/preguntes-frequents/video/5787686/> [Consultat el 22/08/2019] A partir del minut 2:27:00.

continguts de les peces que publiquen, ni tan sols en els casos en què és imprescindible de fer-ho des de la perspectiva ètica.

La segona part d'aquestes conclusions aborda l'àmbit de la intencionalitat d'aquests fets. Al llarg d'aquest estudi hem defensat que qualsevol discurs es dona en un context determinat i concret. Per això, quan es descontextualitza un discurs s'està canviant el valor del discurs mateix. Així doncs, perquè es transmeti de manera fidel un discurs cal respectar-ne el context original. El fet que es canviï el context d'un discurs –sigui quin sigui– té a veure amb la intencionalitat comunicativa. Això és, treure de context un fet, o, en aquest cas, una informació o discurs sempre beneficia un cert propòsit: és en pro d'un biaix informatiu. (Nouraldeen, 2015:13)

Aquesta idea de la intencionalitat comunicativa i els biaixos informatius lliga amb el concepte de marcs mentals que mencionàvem al principi d'aquestes conclusions (Massip, 2014). George Lakoff sosté que «La gent pensa mitjançant marcs. [...] I si els fets no encaixen en un determinat marc, el marc es manté i els fets reboten» (Lakoff, 2009:16-17). Dit amb unes altres paraules, un marc mental és una estructura cognitiva que predetermina la nostra manera d'entendre el món. I tots els fets s'emmarquen en el nostre model conceptual concret i fora d'aquest, el contingut dels fets és buit perquè el nostre marc mental no pot explicar la informació rebuda.

A més a més, Lakoff ens defineix com a éssers determinats en termes binaris, perquè assenyala dues possibilitats: el marc conservador o el marc progressista. Adverteix que nosaltres, en tant que individus no formem part ni d'un ni de l'altre, però que estem impregnats de tots dos. De manera que, encara que estiguem al centre, com que les nostres alternatives són limitades acabarem polaritzant-nos. (Lakoff, 2009:16-17) No obstant això, més enllà de si existeixen dos marcs cognitius o més, és cert que sigui quin sigui el nostre marc aquest condiciona la nostra manera d'entendre el món. I, en conseqüència, les nostres decisions ètiques també s'estructuren d'acord amb el nostre marc mental.

Així doncs, la nostra intencionalitat comunicativa vinculada als nostres principis ètics està estructurada per un cert marc cognitiu. En aquest sentit, el canvi de context d'una notícia dona lloc a un nou significat, i aquesta intencionalitat –generada per un cert marc mental– de treure la informació de context és problemàtica, no només perquè canvia el valor del discurs sinó perquè dona lloc a una situació determinada, és a dir, afavoreix unes «emergències» concretes (Massip, 2014:270).

Nogensmenys, els marcs mentals no són estructures rígides i en una professió periodística, amb professionals compromesos èticament amb la veritat i responsables que allò que transmeten es correspon amb la realitat dels fets (Boix Palop, *et al.*, 2018:38) (Campos Havidich, 2002:7), la tasca periodística no només esdevindria més rigorosa, sinó que també contribuiria a la seva pròpia credibilitat i prestigi. Així doncs, aquest compromís, també exigeix respectar el context de qualsevol fet o discurs sobre el qual s'estigui informant.

En aquesta línia, cal que ens referim a la creença generalitzada entre els professionals de la comunicació que totes les informacions són susceptibles de ser publicades o difoses a causa de la garantia de la llibertat d'expressió (Jímenez, 2016:72), i al deure d'informar que tenim les persones. Aquesta creença és deguda a una manca de comprensió i formació en l'àmbit dels valors i de l'ètica. Així doncs concloem que és recomanable que els mitjans de comunicació aportin una sèrie d'arguments i raons que avalin els beneficis socials de la informació en qüestió, i en la mesura que sigui possible, prendre decisions mitjançant un procés de confrontació equilibrada d'arguments entre les parts (Jímenez, 2016:142).

En tercer lloc cal mencionar que, tot i que el codi deontològic dels periodistes és independent del codi jurídic –de la legalitat vigent–, tots dos segueixen una mateixa línia de raonament. És a dir, que no són incompatibles entre ells ni presenten grans diferències argumentals.

Per acabar aquestes reflexions ens volem referir d'una banda a la qüestió de les limitacions que s'han observat durant la realització d'aquest estudi i, d'altra banda, a futures propostes per seguir amb la investigació en relació a l'ètica periodística. D'entrada la primera limitació ha estat el fet que en l'àmbit ètic no hi ha respostes definitives (perquè la realitat no és estàtica) i, per tant, qualsevol deducció és revisable perquè no és absoluta. Així doncs, tot i que la societat no és estàtica, pot ser més o menys previsible. Per tant, en cada estadi sí que aspirem a trobar la resposta ètica més eficient. De manera que, les aportacions ètiques presentades en aquestes conclusions també són revisables i és necessari seguir revisant els plantejaments individuals i col·lectius. I, seguir revisant els paràmetres de la professió periodística, com assenyalàvem unes línies més amunt, implica fer balanç de les diferents dimensions d'una situació comunicativa. És a dir, que per trobar les respostes ètiques cal analitzar de manera holística –tenir en compte totes les mirades

(ètica, legal, emocional, etc.)– la situació comunicativa que ens ocupi. I la part interessant d'aquesta tasca també es dona en aquells casos en els quals no coincideix la consciència ètica amb la llei, això és, quan no hi ha intersecció de mirades.

Així doncs, caldrà seguir investigant i reflexionant sobre els diversos dilemes que es plantegen en l'àmbit dels mitjans de comunicació i de la informació. I, en aquest sentit, atès que els estudiosos de la teoria de la complexitat no han abordat de manera aplicada les qüestions ètiques de l'àmbit dels mitjans de la comunicació des de la seva teoria; com a possible línia futura d'investigació, considerem interessant indagar en les qüestions de l'ètica periodística des de la perspectiva de la teoria complexa. A saber, analitzar les situacions comunicatives generades pels mitjans de comunicació no de manera lineal, com es fa habitualment, sinó tenint en compte tots els factors que intervenen i interaccionen en la totalitat del sistema i del context en el qual aquest sistema està inscrit.

A més a més, també seria interessant per a una futura ampliació d'aquesta investigació abordar la qüestió de l'objectivitat i de la manipulació –de la mentida (*fake news*) i com s'expressa, com s'articula i com s'institucionalitza–, i la qüestió de la intencionalitat comunicativa.

6. REFERÈNCIES

Bibliografia

- ADRIAANS, P. (2019): *Information*. Ed. Edward N. Zalta, The Stanford Encyclopedia of Philosophy. Disponible a: <https://plato.stanford.edu/archives/spr2019/entries/information/> [Consulta : 30/05/2019]
- AGEJAS J. A., SERRANO OCEJA F. J. (coords.). (2002): *Ética de la comunicación y de la información*. Ed. Ariel, Barcelona.
- AZNAR, H. (1996): *El debate entorno a la utilidad de los códigos deontológicos del periodismo*. Anàlisi 20, València. Pàg. 125-144.
- AZURMENDI, A. (1999): *Derecho de la Información*. Ed. Eunsa, Textos Básicos, España. Pàg. 15.
- BERNAL PULIDO, C. (2007): *Los derechos fundamentales y la teoría de los principios. ¿Es la teoría de los principios la base adecuada de los derechos fundamentales de la constitución española?* Doxa, nº 30, Alicante. Pàg. 273-291.
- BILBENY, N. (2012): *Ética del periodismo. La defensa del interés público por medio de una información libre, veraz y justa*. Ed. Universitat de Barcelona, Barcelona.
- BOIX PALOP, A., et al. (2018): *Derecho de la comunicación*. Ed. Iustel Publicaciones, Madrid.
- BONETE, E. (1995): *Éticas de la información y deontologías del periodismo*. Ed. Tecnos, Madrid.
- CAMPOS HAVIDICH, M. (2002): *Creencia y justificación*. Ed. UOC, Barcelona.
- CASASÚS, J. M. (2001): «Perspectiva ética del periodismo electrónico», dins: *Estudios sobre el Mensaje Periodístico*. Núm 7, pàg. 49-55. Publicat per la Universidad Complutense de Madrid, Madrid.
- CASTRO, JUVENTINO V. (2006): *Garantías y amparo*. 14a. ed. Ed. Porrúa, Mèxic. Pàg. 19.
- DESANTES GUANTER, J. M. (1988): *El deber del profesional de informar*. València: Fundación Universitaria San Pablo CEU.

ESCOBAR DE LA SERNA, L. (2000): *Principios del Derecho de la Información*. Ed. Dickinson, Madrid.

FRANCH I SAGUER, M. (2005): «El interés público: la ética pública del derecho administrativo». Memoria del Congreso Internacional de Culturas y Sistemas Jurídicos Comparados, 1 edición, Universidad Nacional Autónoma de México (México). Pàg. 403-419.

GONZÁLEZ PÉREZ, J. (1993): «Honor y libertad de información en jurisprudència del tribunal constitucional», Anales de la Real Academia de Ciencias Morales y Políticas, Núm. 70, pàg. 315-340.

JAKOBSON, R. (1974): «La lingüística y la poética», dins: SEBEOK, T.A.: *Estilo del lenguaje*. Ed. Cátedra, Madrid. Pàg. 130.

JÍMENEZ, R. (2016): *Cien casos. La ética periodística en tiempos de precariedad*. Ed. Universitat de Barcelona, Barcelona.

LAKOFF, G. (2009): *No pienses en un elefante. Lenguaje y debate político*. Ed. Complutense, Madrid.

LOPEZ AYLLÓN, S. (1984): *El Derecho a la Información*. Edit. Miguel Ángel Porrúa, Mèxic.

MASSIP, À. i BASTARDAS, A. (2014): *Complèxica*. Publicacions i Edicions de la Universitat de Barcelona, Barcelona.

NOURALDEEN, A. S. (2015): *Meaning and Context-Three Different Perspectives*. Ed. British Journal of English Linguistics. Vol. 3, No. 2. Pàg. 13.

ROBINSON, M. D., WATKINS, E. R., HARMON-JONES, E. (2013): *Handbook of Cognition and Emotion*, Ed. The Guilford Press, Nova York/Londres.

ROBLES HERNÁNDEZ, J. G. (2004): *Derecho de la Información y comunicación Pública*. Ed. Universidad de Occidente, México. Pàg. 61.

SINGER, P. (2003): *Ética Práctica*. Ed. Cambridge University Press, Madrid. Capítol II, pàg. 360-391.

SOTO GAMA, D. (2010): *Principios generales del derecho a la información* (Tesis doctoral). Instituto de Transparencia y Acceso a la Información Pública, Toluca (Mèxic).

VILLANUEVA-TURNES, A. (2016): «El derecho al honor, a la intimidad y a la propia imagen, y su choque con el derecho a la libertad de expresión y de información en el ordenamiento jurídico español», *Revista Dikaion*, Vol. 25, Núm. 2. Universidad de La Sabana (Colombia). Pàg. 190-215.

Referències legislatives i deontològiques

Col·legi de Periodistes de Catalunya (2016): *Codi deontològic. Declaració de principis de la professió periodística a Catalunya*. Disponible a: <https://www.periodistes.cat/codi-deontologic> [Consulta 9/05/2019]

«Confidencialidad». Editat 9/07/2019, a Wikipedia. Recuperat de: <https://es.wikipedia.org/wiki/Confidencialidad> [Consulta: 21/07/2019]

Constitució Espanyola (BOE núm. 311, del 29 de desembre de 1978) Pàg. 29313- 29424.

FAPE. Federación de Asociaciones de Periodistas de España, «Código deontológico»: <http://fape.es/home/codigo-deontologico/> [Consulta 9/05/2019]

ONU: Asamblea General, Declaració Universal de Drets Humans, 10 de desembre de 1948, 217 A (III). Disponible a: <https://www.refworld.org/es/docid/47a080e32.html> [Consulta 9/05/2019]

REINLEIN, F., ACNUR, «Cuáles son los derechos fundamentales en la Constitución Española y cómo se protegen». Disponible a: <https://eacnur.org/blog/cuales-son-los-derechos-fundamentales-en-la-constitucion-espanola-y-como-se-protegen/> [Consulta 9/05/2019]

Webgrafia

AIMC. Asociación para la investigación de Medios de Comunicación, «Audiència general de mitjans (abril 2017 – març 2018)», disponible a: <https://www.aimc.es/almc-c0nt3nt/uploads/2018/04/resumegm118.pdf> [Consulta: 25/05/19]

COMÍN, T. [@toni_comin]. (31/01/2018) Tuit recuperat de: https://twitter.com/toni_comin/status/958661762617835521 [Consulta 06/08/2019]

IDESCAT. Institut d'Estadística de Catalunya, «Televisió 2018. Repartiment de l'audiència. Per cadenes», disponible a: <https://www.idescat.cat/pub/?id=aec&n=774> [Consulta: 25/05/19]

PUIGDEMONT, C. [@KRLS]. (31/01/2018) Tuit recuperat de: <https://twitter.com/KRLS/status/958661707303399424?s=09> [Consulta 06/08/2019]

Notícies

ABC. (20 de setembre de 2018). Disponible a:
https://www.abc.es/espana/abci-torra-pide-dimision-lesmes-tras-mails-jueces-equiparan-independentismo-nazismo-201809201457_video.html [Consulta 20/08/2019]

CRUZ, M. C., notícia de RTVE, 20 de setembre de 2018. Disponible:
<http://www.rtve.es/noticias/20180920/torra-pide-dimision-del-presidente-del-cgpj-mensajes-privados-animadversion-varios-magistrados/1803180.shtml>
[Consulta 20/08/2019]

CUATRO, notícia, del 20 de setembre de 2018. Disponible a:
https://www.cuatro.com/noticias/espana/aniversario-20s-conselleria-economia-independentismo-catalan-concentracion-independentistas-cataluna_0_2630250178.html [Consulta: 20/08/2019]

EL MUNDO, article de redacció Madrid (31 de gener de 2018). Disponible a:
<https://www.elmundo.es/cataluna/2018/01/31/5a719014ca474148458b45da.html>
[Consulta 19/08/2019]

EL PAÍS, article de redacció Madrid (31 de gener de 2018). Disponible a:
https://elpais.com/politica/2018/01/31/actualidad/1517394842_585091.html
[Consulta: 19/08/2019]

EL PERIÓDICO, article de redacció (23 de març de 2018), Europa Press, Brussel·les.
Disponible a:

<https://www.elperiodico.com/es/politica/20180329/puigdemont-comin-querellan-ana-rosa-quintana-6723733> [Consulta 9/05/2019]

G. SASTRE, D.; BARRENA, X. (31 de gener de 2018). El Periódico, Barcelona. Disponible a:

<https://www.elperiodico.com/es/politica/20180131/puigdemont-convulsiona-proces-acabo-sacrificado-6592742> [Consulta 19/08/2019]

LA VANGUARDIA, article de redacció (2 d'abril de 2018). Disponible a:

<https://www.lavanguardia.com/television/20180402/442137408780/ana-rosa-querella-puigdemont-sms-comin.html> [Consulta 30/05/19]

LA VANGUARDIA, article de redacció Barcelona (20 de setembre de 2018). Disponible a:

<https://www.lavanguardia.com/politica/20180920/451928218727/correos-filtrados-jueces-cataluna-independentismo-nazismo-golpistas.html> [Consulta 20/08/2019]

LA VANGUARDIA, article de redacció Barcelona (31 de gener de 2018). Disponible a:

<https://www.lavanguardia.com/politica/20180131/44425685390/ana-rosa-quintana-exclusiva-carles-puigdemont-cataluna.html> [Consulta 19/08/2019]

LA SEXTA, notícia, Madrid, 31 de gener de 2018. Disponible a:

https://www.lasexta.com/noticias/nacional/carles-puigdemont-esto-terminado-nuestros-nos-han-sacrificado_201801315a7197390cf225cf62ee0eaf.html [Consulta 19/08/2019]

NOTÍCIES 3/24, notícia 1 de febrer de 2018. Disponible a:

<https://www.ccma.cat/tv3/alacarta/noticies-324/les-reaccions-als-polemics-missatges-de-puigdemont-a-comin/video/5724266/> [Consulta 19/08/2019]

NOTÍCIES 3/24, notícia 19 de setembre de 2018. Disponible a:

<https://www.ccma.cat/324/els-mails-dels-jutges-sobre-el-proces-el-cop-destat-se-salda-amb-vencedors-i-vencuts-/noticia/2876367/> [Consulta 20/08/2019]

- PALÀ, R. (20 de setembre de 2018). El Periódico, Barcelona. Disponible a:
<https://www.elperiodico.com/es/opinion/20180920/articulo-opinion-roger-pala-jueces-ultras-chat-jueces-proceso-soberanista-7045558> [Consulta 20/08/2019]
- PÉREZ, J. F. (20 de setembre de 2018). El País, Madrid. Disponible a:
https://elpais.com/politica/2018/09/20/actualidad/1537469904_606731.html
[Consulta: 20/08/2019]
- PRECEDO, J.; PINHEIRO, M., article de redacció de eldiario.es. (8 d'octubre de 2017).
Disponible a:
https://www.eldiario.es/politica/escriben-jueces-Cataluna-nadie-mira_0_694331410.html [Consulta: 9/05/2019]
- PREGUNTES FREQUËNTS, TV3. *Preguntas frecuentes: com arriben les urnes?*
[multimèdia]. Barcelona, programa del dia 22/09/2018, produït per El Terrat. 3h, 33 min i 48 s. Recuperat a:
<https://www.ccma.cat/tv3/alacarta/preguntas-frecuentes/preguntas-frecuentes/video/5787686/> [Consultat el 22/08/2019]
- PUENTE, A.; SOLÉ ALTIMIRA, O., article de redacció de eldiario.es. (19 de setembre de 2018). Disponible a:
https://www.eldiario.es/catalunya/politica/jueces-Catalunya-golpistas_0_816118687.html [Consulta: 9/05/2019]
- RTVE, telediario del 31 de gener de 2018: Recuperat de:
<http://www.rtve.es/alacarta/videos/telediario/puigdemont-mensaje-movil-comin-esto-se-terminado-han-sacrificado/4448503/> [Consulta 19/08/2019]
- SALLÉS, Q., article de redacció (19 de setembre de 2018). El Món. Disponible a:
https://www.elmon.cat/politica/l-a-por-ellos-judicial_785564102.html [Consulta: 9/05/2019]

7. ANNEXOS

Annex 1

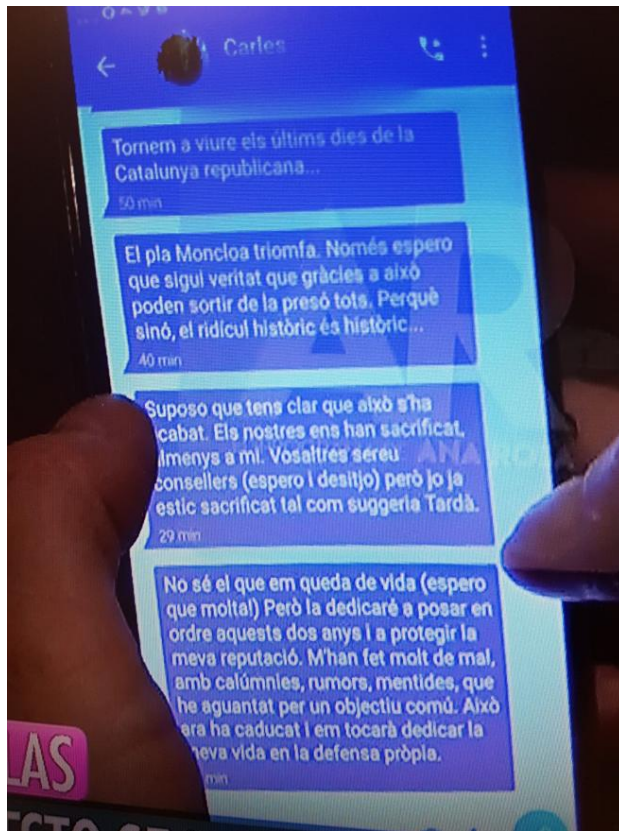

Figura 1. Disponible a:

<https://www.lavanguardia.com/television/20180402/442137408780/ana-rosa-querella-puigdemont-sms-comin.html> [Consulta 30/05/19]

Figura 2. Disponible a: <https://twitter.com/KRLS/status/958661707303399424?s=09> [Consulta 06/08/19]

Figura 3. Disponible a: https://twitter.com/toni_comin/status/958661762617835521 [Consulta 06/08/2019]

Annex 2: La mateixa notícia (Cas I) difosa per diferents mitjans

- **TV3:** NOTÍCIES 3/24, notícia 1 de febrer de 2018. Disponible a: <https://www.ccma.cat/tv3/alacarta/noticies-324/les-reaccions-als-polemics-missatges-de-puigdemont-a-comin/video/5724266/> [Consulta 19/08/2019]
- **TVE1:** RTVE, telediario del 31 de gener de 2018: Recuperat de: <http://www.rtve.es/alacarta/videos/telediario/puigdemont-mensaje-movil-comin-esto-se-terminado-han-sacrificado/4448503/> [Consulta 19/08/2019]
- **La Sexta:** LA SEXTA, notícia, Madrid, 31 de gener de 2018. Disponible a: https://www.lasexta.com/noticias/nacional/carles-puigdemont-esto-terminado-nuestros-nos-han-sacrificado_201801315a7197390cf225cf62ee0eaf.html [Consulta 19/08/2019]
- **El País:** EL PAÍS, article de redacció Madrid (31 de gener de 2018). Disponible a: https://elpais.com/politica/2018/01/31/actualidad/1517394842_585091.html [Consulta: 19/08/2019]
- **El Mundo:** EL MUNDO, article de redacció Madrid (31 de gener de 2018). Disponible a: <https://www.elmundo.es/cataluna/2018/01/31/5a719014ca474148458b45da.html> [Consulta 19/08/2019]

- **La Vanguardia:** LA VANGUARDIA, article de redacció Barcelona (31 de gener de 2018). Disponible a: <https://www.lavanguardia.com/politica/20180131/44425685390/ana-rosa-quintana-exclusiva-carles-puigdemont-cataluna.html> [Consulta 19/08/2019]
- **El Periódico:** G. SASTRE, D.; BARRENA, X. (31 de gener de 2018). El Periódico, Barcelona. Disponible a: <https://www.elperiodico.com/es/politica/20180131/puigdemont-convulsiona-proceso-acabo-sacrificado-6592742> [Consulta 19/08/2019]

Annex 3: Missatges extrets del fòrum dels jutges

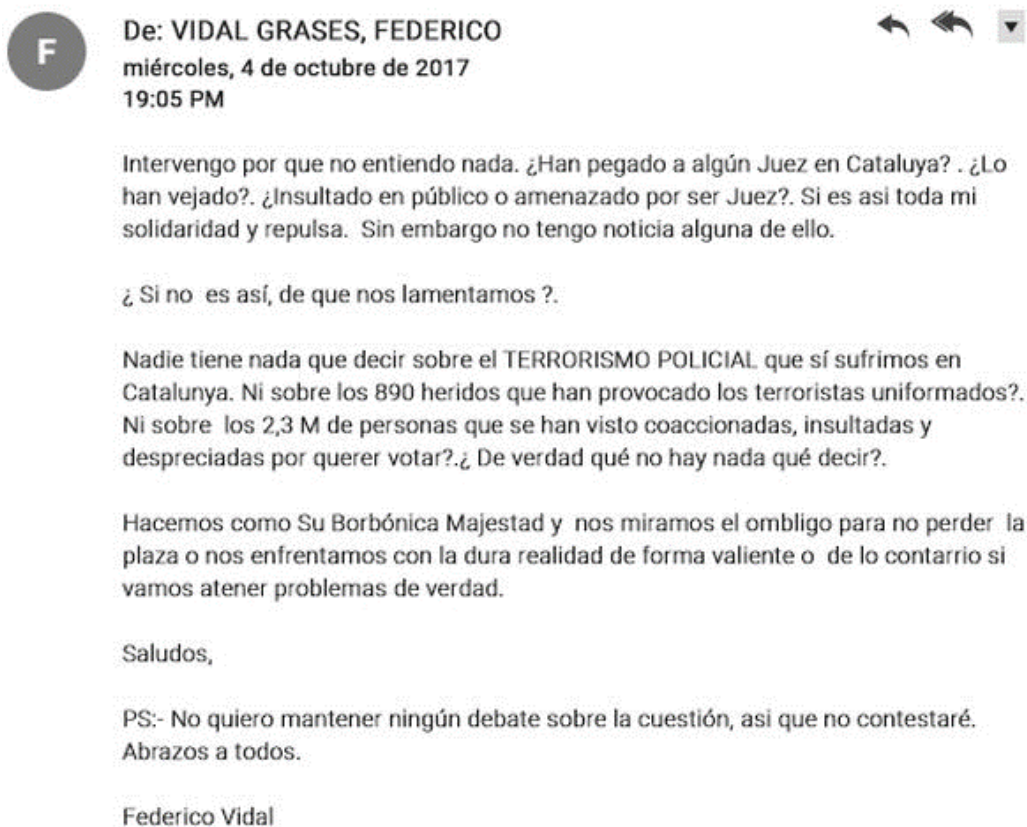

Figura 4. Disponible a: https://www.eldiario.es/politica/escriben-jueces-Cataluna-nadie-mira_0_694331410.html [Consulta 09/05/2019]

- **Enllaços web a la resta de missatges publicats del fòrum:**
PRECEDO, J.; PINHEIRO, M., article de redacció de eldiario.es. (8 d'octubre de 2017). Disponible a: https://www.eldiario.es/politica/escriben-jueces-Cataluna-nadie-mira_0_694331410.html [Consulta: 9/05/2019]

SALLÉS, Q., article de redacció (19 de setembre de 2018). El Món. Disponible a: https://www.elmon.cat/politica/l-a-por-ellos-judicial_785564102.html [Consulta: 9/05/2019]

PUENTE, A.; SOLÉ ALTIMIRA, O., article de redacció de eldiario.es. (19 de setembre de 2018). Disponible a: https://www.eldiario.es/catalunya/politica/jueces-Catalunya-golpistas_0_816118687.html [Consulta: 9/05/2019]

Annex 4: La mateixa notícia (Cas II) difosa per diferents mitjans

- **TV3:** NOTÍCIES 3/24, notícia 19 de setembre de 2018. Disponible a: <https://www.ccma.cat/324/els-mails-dels-jutges-sobre-el-proces-el-cop-destat-se-salda-amb-vencedors-i-vencuts-/noticia/2876367/> [Consulta 20/08/2019]
- **TVE1:** CRUZ, M. C., notícia de RTVE, 20 de setembre de 2018. Disponible: <http://www.rtve.es/noticias/20180920/torra-pide-dimision-del-presidente-del-cgpi-mensajes-privados-animadversion-varios-magistrados/1803180.shtml> [Consulta 20/08/2019]
- **Cuatro:** CUATRO, notícia, del 20 de setembre de 2018. Disponible a: https://www.cuatro.com/noticias/espana/aniversario-20s-conselleria-economia-independentismo-catalan-concentracion-independentistas-cataluna_0_2630250178.html [Consulta: 20/08/2019]
- **El País:** PÉREZ, J. F. (20 de setembre de 2018). El País, Madrid. Disponible a: https://elpais.com/politica/2018/09/20/actualidad/1537469904_606731.html [Consulta: 20/08/2019]
- **La Vanguardia:** LA VANGUARDIA, article de redacció Barcelona (20 de setembre de 2018). Disponible a: <https://www.lavanguardia.com/politica/20180920/451928218727/correos-filtrados-jueces-cataluna-independentismo-nazismo-golpistas.html> [Consulta 20/08/2019]
- **El Periódico:** PALÀ, R. (20 de setembre de 2018). El Periódico, Barcelona. Disponible a: <https://www.elperiodico.com/es/opinion/20180920/articulo-opinion-roger-pala-jueces-ultras-chat-jueces-proceso-soberanista-7045558> [Consulta 20/08/2019]
- **ABC:** ABC. (20 de setembre de 2018). Disponible a: https://www.abc.es/espana/abci-torra-pide-dimision-lesmes-tras-mails-jueces-equiparan-independentismo-nazismo-201809201457_video.html [Consulta 20/08/2019]

UNIVERSITAT DE BARCELONA

Facultat de Filologia

Departament de Filologia Catalana
Gran Vila de les Corts Catalanes, 585
08007 Barcelona
Tel. 93 403 56 12
Fax 93 403 56 98

Declaració d'autoria

Nom i cognoms: Laura Serral Casanova

NIF: 47 86 29 27 - 1

NIUB: 16648240

Per mitjà d'aquest escrit declaro que sóc l'autor/a original del treball
« Ètica periodística: un anàlisi de les tensions entre el dret
a la informació i el dret a la intimitat »
i que no he emprat per elaborar-lo cap font, incloent-hi les d'internet i
altres mitjans electrònics, a part de les indicades. En el treball he indicat
com a tals totes les citacions, literals o de contingut, que procedeixen
d'altres obres. Tinc coneixement que, en cas contrari, segons indica
l'article 18 del capítol 5 de les *Normes reguladores de l'avaluació i de la
qualificació dels aprenentatges de la UB*, l'avaluació comporta la
qualificació de "suspens".

Barcelona, 16 setembre de 2019

Signatura:

Laura Serral